

LESROY-ÄHTÄMÄN UUDZETI KURSIININ SUKUNNUN
PSYKOLOGIN RÖHMÄKIN SUKUNNUN

Prof. dr. habil. J. Lesroy-Ähtämä
Psykologin Röhmanin
Kurssin johtaja
Helsinki 1997

Yhteistyössä Yhteistyö
Keskus ja Yhteistyö
Keskus
40021 Jyväskylä

TIIVISTELMÄ

Lesbovanhemmuuden diskursiivinen rakentuminen psykologien ryhmäkeskustelussa.

Katja Kurri

Ohjaaja: Jarl Wahlström

Psykologian pro-gradu tutkielma, huhtikuu 1997

Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos

49 sivua

Tutkimuksen lähtökohdan muodostaa pyrkimys tiedostaa psykologia moraalisen ja poliittisen "maailmaa" muokkaavana diskursiivisena tieteenä ja ammattikäytäntönä. Käytännön tasolla tämä pyrkimys toteutuu tarkastelemalla psykologien ryhmäkeskustelun tapoja merkityksellistää lesbovanhemmuutta erilaisin argumentatiivisten - ja retoristen keinojen avulla sekä tutkimalla merkitysten muuttumisen prosessia. Tutkimusaineisto, josta merkitysprosesseja tutkittiin, muodostui neljän kliinistä työtä tekevän psykologin ryhmähaastattelusta. Merkityksellistämisen prosessin tarkastelun laajana metodisena kehikkona toimii diskurssianalyysi. Aineistosta muodostuu kuusi lesbovanhemmuudelle eri merkityksen tuottavaa diskurssia, joiden sisäistä argumenttien rakennetta puran Perelmanin argumentaatioanalyysin avulla. Cronen ja Pearcen kommunikaatioteorian avulla tarkastelen keskustelun merkitysten muodostumista, muuttumista ja säilymistä. Keskustelusta muodostetut kuusi diskurssia, kehityspsykologinen-, patologia-, luonnollisuus/luonnottomuus-, samanlaisuus-, relatiivisuus- ja vastuudiskurssit jakautuvat kahteen osaan, joista kolme ensimmäistä kehityspsykologinen-, patologia-, sekä luonnollisuus/luonnottomuus-diskurssit toimivat hegemonisina lesbovanhemmuutta määrittelevinä diskursseina. Kolmessa ensimmäisessä diskurssissa psykologit puhuvat asiantuntijoina ja päättely tapahtuu universalistisen, modernin tieteen kielen avulla. Näissä diskursseissa sukupuoli-konstrukto toimii annettuna ja luonnollisena universalisoituna kontekstina, josta rakentuu myös diskurssien moraalipäätelmien perusta, joka johtaa psykologit puhumaan lesbovanhemmuudesta ongelmana. Kolmen ensimmäisen diskurssin merkitykset ovat ristiriitaisia samanlaisuus-, relatiivisuus-, ja vastuudiskurssien merkitysten kanssa. Näissä kolmessa jälkimmäisessä diskurssissa keskustelijat puhuvat työntekijän positiosta ja tästä positiosta käsin moraalinen päättely keskittyy ratkaisemaan toiminnan ongelmia tilanteesta, ei "objektiivisesta" tiedosta käsin. Lesbovanhemmuus rakentuikin kolmessa jälkimmäisessä diskurssissa yhdeksi mahdolliseksi perhemuodoksi. Psykologien hankala positio sekä tieteen edustajina että ihmisten kohtaamisen ja auttamisen ammattilaisina tuottaa lesbovanhemmuudelle rakentuville merkityksille radikaalisti toisistaan poikkeavia merkityksiä muodostaen keskusteluun hämmentävän ristiriidan. Tätä ristiriitaa purkaa vastuudiskurssi, jossa psykologit pohtivat omaa vastuutaan tiedon ja totuuden tuottajina. Tämä vastuudiskurssin "metakeskustelu" tarjoaa ratkaisuna lesbovanhemmuuden "arvoitukseen" kysymyksen siitä mikä tuottaa seksuaalisuuden, äitiyden, vanhemmuuden sekä sukupuolen sellaisina kuin ne meille näyttäytyvät.

Avainsanat: lesbous, moraalinen päättely, diskurssianalyysi, sukupuoli, postmodernismi, argumentaatioanalyysi

ABSTRACT

Discursive construction of lesbian parenthood in a group conversation of psychologists.

Katja Kurri

Instructor: Jarl Wahlström

Graduate thesis in psychology, April 1997

University of Jyväskylä, Department of Psychology

49 pages

The purpose of this thesis is to recognize psychology as a moral and political science and practice that constructs "the world" through its discursive practices. At the core level this is carried out by studying the ways in which psychologists construct lesbian parenthood through different argumentation and rhetoric and by studying the process of changing meanings of lesbian parenthood. Taped group conversation carried out by four clinical psychologists forms the data. In the present study discourse analysis operates as wide methodological approach. I construct six discourses from group conversation carried out by psychologists and study the organisation of argumentation with Perelman's argumentation analysis. The way meanings are built, changed and maintained in the conversation are studied through the framework of the communication theory by Cronen and Pearce. The formed six discourses are developmental, pathology, unnatural/natural-discourse and sameness, relativistic, and responsibility discourses. The first three of them are hegemonic in constructing the meanings of lesbian parenthood. In these discourses psychologists talk from the position of experts and inferring is universalistic and is based on language and epistemology of modern science. In these three discourses, construction of sex works as universalistic and natural context which leads psychologists to construct lesbian parenthood as problematic. The meanings of the first three discourses are in conflict with the meanings of sameness-, relativistic-, and responsibility-discourses. In these three latter discourses psychologists talk as therapists and their moral inferring concentrates on solving problems from within the situation, not from "objective" knowledge. Lesbian parenthood constructs in the latter three discourses as one possible form of family. The difficult position that psychologists have, on the one hand, as representatives of science and on the other hand, as professionals of help and understanding, constructs in this conversation radically different meanings to lesbian parenthood. This creates a confusing conflict within the conversation. This conflict begins to solve through "metaconversation" of responsibility discourse when psychologists begin to construct themselves as producers of knowledge and truth. Answer to the riddle of lesbian parenthood is resolved through a question: a question of what constructs motherhood, parenthood, sexuality and sex as they appear to us.

Key Words: lesbianism, discourse analysis, moral inferring, sex/gender, postmodernism, argumentation analysis

JOHDANTO¹

Tarkastelen tässä tutkimuksessa sitä miten psykologit muodostavat moraalisia ja poliittisia arvostelmia lesbovanhemmuudesta sekä millaisin argumentein ja retorisin keinoin he päätyvät näihin arvostelmiin. Lesbovanhemmuus tai lesbous moraalisena ja poliittisena argumentaationa tutkimuksen aiheena psykologiassa on tärkeä ja mielekäs useista syistä.

Ensinnäkin moraalinen ja poliittinen argumentaatio kietoutuvat yhteen puhuttaessa lesbovanhemmuudesta psykologian termein (Brown, 1996). Tutkimassani psykologien ryhmäkeskustelussa moraalisesta argumentaatiosta on kyse silloin, kun lesbovanhemmuutta arvioidaan pohtimalla sitä, onko lesbovanhemmuus oikein vai väärin, mikä on oikeudenmukaista ajatellen lasta ja hänen vanhempiaan ja millä perusteella. Carol Gilliganin eettisistä teorioista lähtenyt keskustelu on vaikuttanut tapaan konstruoida psykologien puhetta lesbovanhemmuudesta. Gilliganin välittämisen etiikka perustuu universalistis-rationalistisen etiikan sijasta lokaalis-emotionaaliseen lähtökohtaan (Blum, 1993). Gilligan ei oletta moraaliagentin abstrahoivan itseään saavuttaakseen Kohlbergin tai Rawlsin epäpersoonallisen "moraalisen näkökulman" (Blum, 1993). Gilliganin välittämisen etiikka päinvastoin perustuu persoonallisiin suhteisiin, välittämiseen suhteessa erityiseen toiseen, moraalitietoisuuteen, toiminnan ja kognition (Blum, 1993). Käytänkin tuloksia esitellessäni työvälineenäni käsitteellistä erottelua universaali/lokaali. Universalilla etiikalla viitataan teorioihin, jotka rakentavat yleisiä lakeja ja hierarkkisia malleja moraalisesta päättelyynsä ja lokaalilla moralilla tarkoitan moraalitietoisuutta, joka on konteksti- sekä toimintasuhteista.

Toinen seikka, jonka vuoksi psykologien puhe lesbovanhemmuudesta on mielekäs sekä tärkeä tutkimuskohde on se, että psykologisella puheella on yhteiskunnallisia eli poliittisia vaikutuksia. Psykologinen kielenkäyttö toimii tehokkaana tapana legitimoida ja rationalisoida erilaisia yhteiskunnallisia käytäntöjä. Kielen käytöllä on siis suuri merkitys valtasuhteiden tuottamisessa ja säilyttämisessä, yhtä hyvin kuin muuttamisessakin (Fairclough, 1989). Psykologian sekä psykologien argumentaatio on vaikuttanut ja

---

¹ Olen saanut tämän tutkimuksen tekemiseen apurahan SETA-säätiöltä

vaikuttaa lesbojen yhteiskunnalliseen statukseen. Lesbojen yhteiskunnallinen ja moraalinen status on muuttunut psykologian diskurssien myötä useita kertoja. Lesbous on ollut esimerkiksi rikos, seuraus ratkaisemattomista preoidipaalisista konflikteista, perversio, maskuliinisuuskompleksi sekä viimeaikoina, elämäntapa (Stålström, 1997; Kitzinger, 1989).

Kolmas tärkeä seikka, jota voidaan tarkastella psykologisen lesboutta koskevan puheen avulla on psykologiassa tehtävien päätelmien tietoteoreettiset perusteet. Psykologiassa ihmisistä haetaan usein kaiken takana olevaa totuutta ja retoriikka nähdään "pelkkänä retoriikkana" (Shotter, 1993). Muutos on kuitenkin tapahtumassa - enää ei haluta sijoittaa todellista maailmaa historiallisen ja sosiaalisen kontekstin taakse, vaan sanat ja lauseet nähdään paitsi viittavina, niin myös Foucault'a (1972) kuunnellen, yhä enemmän käytäntöinä, jotka systemaattisesti muokkaavat kohteita, joista ne puhuvat. Tämä tutkimus perustuu sille "postmodernille" epistemologiselle oletukselle, jonka mukaan kaikki sosiaalista maailmaa koskevat lausumat, jopa "kuvailevat", ovat osa kielellistä peliä: enemmän käskyjä kuin kuvauksia. Kieli on historiallinen, sosiaalisiin käytäntöihin sitoutunut systeemi, joka muodostaa, muuttaa ja säilyttää merkityksiä. "Totuus" ei tämän näkemyksen mukaan ole "tuolla jossain", vaan tieto ja totuus muodostuu yhteisesti jakamassamme kielessä, sen sisäisissä viittauksissa (Rorty, 1980; Shotter, 1993). Tämä kielen sosiaalista todellisuutta muokkaava luonne on erityisesti moraalisen puheen ominaisuus (Airaksinen, 1987). Moraalisen puheen diskursiiviset käytännöt ovat rakentaneet eron faktan ja fiktion, oikean ja väärän, totuuden ja virheen, sekä normaaliuden ja epänormaaliuden välille (Foucault, 1992). Kuitenkin esimerkiksi normalius voidaan ajatella hegemonisen kielenkäytön tuotteena, lingvistisenä tapana (Pardeck, Murphy, Choi, 1994).

Tällä hetkellä käynnissä olevaa epistemologista kiistaa voi luonnehtia modernin ja postmodernin väliseksi (Kvale, 1992; Polkinghorne, 1992; Shotter, 1993). Moderni perinteinen moraalinen on nojannut ulkopuoliseen totuuteen ja oikeiden objektiivisten vastausten löytämiseen. Postmodernin epistemologiset päätelmät sen sijaan kietovat moraalin tiukasti tietämisen ehtoihin ja tiedon tuottamiseen. Jos totuus sosiaalisista ilmiöistä ei lepää "tuolla jossain" oikeiden metodien saavutettavissa, vaan "totuus" on yhteisesti luotu ja ylläpidetty, sen luomisesta ja ylläpitämisestä seuraa vastuu. Tätä vastuuta peräänkuuluttanut Shotter (1993) onkin konstruoinut psykologiaa moraalisenä,

tekeluonteensa tiedostavana tieteenä. Kun psykologia konstruoidaan tästä näkökulmasta käsin, näyttäytyy esimerkiksi lesbouden patologisointi moraalisenä kysymyksenä, ei kysymyksenä lesbouden "todellisesta" olemuksesta.

Modernin tieteen luonnetta voi eksplikoida Rortyn (1980) termein representationalistiseen puheeseen perustuvaksi. Moderni psykologia on ollut kiinnostunut rakentamaan teorioita, jotka representoivat tai kuvaavat todellisuutta asianmukaisesti (Shotter, 1993; Rorty, 1980; Potter & Wetherell, 1992). Rorty (1980, 12) sanoo: "It is pictures rather than propositions, metaphors rather than statements, which determine most of our philosophical convictions." *Moderni psykologia* perustuu siis "mieleen" suurena peilinä, joka heijastaa todellisuutta oikein tai väärin. Esimerkiksi tieteellinen psykologinen puhe lesboudesta on ollut aina näihin aikoihin saakka representoivaa puhetta, ikäänkuin tutkijan mieli representoisi jotain faktisesti olemassaolevaa lesboutta. Modernissa psykologiassa näyttäytyykin selkeästi tapa perustaa puhe erottelulle pinta/perusta tai toisin sanoin erottelulle ilmiasu/todellisuus. Tällainen psykologinen puhe esittää kysymyksenään, mitä lesbous on tai mitä lesbovanhemmuudesta seuraa? Keskityn tarkastelemaan tällaisia erotteluja rakentavia puhetapoja psykologien konstruoidessa lesbovanhemmuutta.

Keskeinen elementti, joka ohjaa puhetta lesboudesta sekä lesbovanhemmuudesta on sukupuoli. Sukupuoli on keskeisessä asemassa jo lesbouden määritelmässä kahden naisen suhteena. Judith Butler (1990) on tarkastellut sukupuolen rakentumista diskursiivisissa käytännöissämme. Hän on nimennyt ne hegemoniset käytännöt ja puhettavat, joilla sukupuoli rakennetaan, heteroseksuaaliseksi matriisiksi. Se muodostuu halun, ruumiin ja roolin kolmiyhteydestä. Naisen halu mieheen, naisen rooli ja naisen ruumis on yhteiskunnassamme toinen "oikeista" identiteettiyhdistelmistä. Tarkastelen lesbovanhemmuuden rakentumista ja rakentamista myös sukupuolen määrittelyjen kautta. Tässä käytän hyväkseni Butlerin heteroseksuaalista matriisia ja käsitteitä halu/rooli/ruumis.

Postmoderni psykologia perustuu ajatukselle sanojen todellisuutta muokkaavasta luonteesta. Esimerkiksi lesboutta ei siis ulkoisena todellisuutena ole olemassa. Emme viittaa sanalla "lesbo" mihinkään maailmassa sijaitsevaan, vaan eri merkityksiin, jotka ovat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa historiallisesti muuntuneet ja muokkautuneet. Voin siis sanoa, että lesboutta (realistisessa mielessä) ei ole olemassa. On toki naisten välisiä rakkaus- ja seksuaalisuhteita, mutta emme voi löytää lesboutta sinänsä, kuten emme myöskään

naiseutta sinänsä. Sen sijaan voimme löytää puhetta lesboudesta, sen eri määritelmiä, merkityksiä ja kokemuksia. Nämä määritykset ja merkitykset moraalisisessa puheessa rakentavat maailmaa sellaiseksi kuin puhuja sen haluaa olevan. Juuri tässä lepää moraalisen puheen tutkimisen mielenkiinto, kysymyksessä: "millaisen maailman haluamme?"

Tämän tutkimuksen tavoitteena on psykologien moraalisen argumentaation tarkastelun ja analyysin avulla tiedostaa psykologia moraalisenä käytäntönä ja tieteenä, jotta sitä voitaisiin myös sellaisena tulevaisuudessa kehittää. Keskeisin tätä tutkimusta ohjaava kysymys on: *Millaisten argumentatiivisten ja retoristen keinojen avulla psykologit konstruoivat lesbovanhemmuutta sekä miten tuotettuja merkityksiä säilytetään ja muutetaan?* Tulkintaani psykologien keskustelusta ohjasivat konstruktiot, joita psykologian historiassa lesboudesta on muodostettu. Esiymmärryksen ja oletuspohjan tulkinnalle muodosti psykologian luonne identiteettejä konstruoivana ja siten valtaa harjoittavana tieteenä (Foucault, 1992). Oletin keskustelussa ilmenevän medikalisoitun konstruktion lesboudesta, sen historiallisesti hegemonisen luonteen vuoksi. Toisaalta oletin myös, että keskustelussa kuuluisi uutta puhetta lesboudesta yksilön valintana, kuten kirjallisuudessa ja yhteiskunnassa laajemminkin on kuulunut.

Esittelen ensin tutkimuksen toteuttamiseen käytettyjä välineitä ja sen jälkeen käyn hieman perusteellisemmin läpi tutkimusprosessia. Tulokset esittelen käyttämällä riittävästi esimerkkejä psykologien puheesta. Tulkitsen esimerkkejä johdannossa esitellyn epistemologisen jaon postmoderni/moderni, moraaliteoreettisen jaon universaali/lokaali sekä sukupuolittavan jaon ruumis/rooli/halu kautta. Olen pyrkinyt siihen, että esimerkkien avulla lukija voisi itse rekonstruoida tapahtuneita muutoksia sekä tarkastella käsitemallien toimintaa. Lopuksi tarkastelen tuloksia ja pohdin tutkimuksen toteutumista. Viimeisessä kappaleessa pohdin vielä laajemmin tulosten mahdollista merkitystä moraalisen päättelyn kannalta.

TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA ANALYYSISSÄ KÄY- TETYT VÄLINEET

Tutkimuksen aineistona oli neljän kliinistä työtä tekevän psykologin ryhmäkeskustelu, joka on videoitu ja transkriboitu. Etelä-Suomessa sijaitseva psykologian laitos tarjosi puitteet ja välineistön keskustelun toteuttamiseksi. Keskustelun lähtökohtana toimi noin 20 minuutin pituinen dokumentti "Laittomat perheet", jonka katsoimme keskustelun aluksi. Videossa "lesboäidit" sekä keinohedelmöitystä tai adoptiota toivovat lesbot puhuivat kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Videon sanoma on poliittinen ja tiedostava, oikeuksia ja ymmärrystä vaativa. "Laittomien perheitten" voi sanoa toimineen eräänlaisena arvoituksena, johon keskustelijat etsivät ratkaisua ja jossa heidän oma roolinsa arvoituksen rakentajina näyttäytyikin tulkintani mukaan yhtenä ratkaisun avaimena. Videon katsomisen jälkeen tein avoimen kysymyksen: "mitä ajatuksia katsottu video herätti?". Keskustelu pulppusi ilman haastattelijan aktiivista roolia ja katsoinkin parhaaksi pysytellä melko passiivisessa roolissa, tehden ainoastaan muutamia selventäviä kysymyksiä. Keskustelun pituus oli noin puolitoista tuntia.

Ryhmäkeskustelussa on useita etuja esimerkiksi yksilöhaastatteluun nähden. Ryhmäkeskustelua analysoimalla on mahdollista eritellä termejä, käsitteitä, hahmottamistapoja ja argumentaatiostruktuureja, joiden kautta ryhmä kommunikoi nimenomaan kulttuurisena ryhmänä (Alasuutari, 1994). Psykologit valittiin satunnaisesti käyttäen kuitenkin kriteerinä kliinisessä ammatissa toimimista. Puhelinluettelosta etsin julkisia mielenterveyspalveluja antavia tahoja ja soitin näihin kysyen heidän mielenkiintoaan osallistua kyseiseen tutkimukseen. Haastatelluilta en edellyttänyt erityisasiantuntemusta seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Valitsemalla "kentällä" toimivia psykologeja tutkimukseen halusin tavoittaa "jokapäiväistä" psykologista puhetta. Psykologin työ on mitä suurimmassa määrin kielellä operoimista. Psykologin ammatissa sosiaalisen todellisuuden merkityksiä tuotetaan, muunnetaan ja säilytetään erilaisissa kommunikaatioprosesseissa. Tämän vuoksi Foucault (1992) sanookin psykologian ja psykologien position diagnoosin laatijoina olevan vallan positio. Tarkastelenkin tutkimuksessani, miten

kliinisissä ammateissa toimivat psykologit puhuvat lesboudesta ja lesbovanhemmuudesta sekä millaiseen tietoon ja argumentaatioon moraalinen päättely nojaa.

Tutkimus on toteutettu kolmen toisiaan täydentävän metodin avulla: 1) Diskurssianalyysi, 2) Perelmanin (1982) argumentaatioanalyysi sekä 3) Cronen ja Pearcen (1980) semanttinen kommunikaatioteoria toimivat keskustelun tulkintaa helpottavina välineinä.

Tutkimuksen metodisen kehikon muodostaa *diskurssianalyysi* jota voidaan luonnehtia väljäksi teoreettiseksi viitekehyyksi (Potter & Wetherell, 1988; Suoninen, 1992). Sen pohjimmainen teoreettinen lähtöoletus koskee kielen merkitystä sosiaalisen todellisuuden tuottajana. Kieli nähdään tässä viitekehyyksessä faktuaalisten asiointilajien ja tapahtumien rakentajana eikä päinvastoin (Juhila, 1993). Analyysin tavoitteena on eri lukutapojen kautta tavoittaa niitä diskursiivisia prosesseja, joiden kautta psykologit konstruoivat lesbovanhemmuutta eli merkityksellistävät sitä. Olennaiseksi diskurssianalyysissä muodostuu se mitä sanotaan, mutta myös se, mitä jätetään sanomatta. Diskursiivinen maailma tarjoaa useita vaihtoehtoisia tapoja konstruoida esimerkiksi lesbovanhemmuutta ja tällöin myös tiettyjen konstruktoiden käyttämättä jättäminen on ilmiön merkityksellistämistä.

Diskurssien nimeämisen avulla on mahdollista karkeasti kehystää ne vakiintuneet puhumisen tavat, jotka puhuvat kauttamme ja joiden kautta me puhumme (Wahlström, 1992). Psykologien keskustelu lesboudesta ja lesbovanhemmuudesta on tietynlainen neuvottelu, jossa sosiaalista todellisuutta luodaan erilaisten diskurssien kautta. Keskustelijat rakentavat koko ajan kontekstia keskustelulle, joka määrittelee miten keskustelun sisältöä tulkitaan. Diskurssi on Suonisen (1993) mukaan melko ristiriidaton kielenkäytön alue, joka muodostaa oman merkitys- tai termisysteeminsä. Eri diskurssissa asiat saavat toisistaan poikkeavia merkityksiä sekä vaikuttavat puhujan että toisten keskustelijoiden positioon. Keskustelijoiden positiota keskustelussa olen tarkastellut myös "yleisön" käsitteen kautta. Yleisö on Perelmanin (1982) mukaan ihmisten muodostama kokonaisuus, joka ohjaa puhujan vakuuttamaan pyrkivää argumentaatiota. Puhujan positiota arvioin myös Billigiin (Billig; et. al., 1988) nojautuen, käsittäen erilaisten arvojen vaativan erilaisia positioita keskustelussa tai erilaisten positoiden vaativan erilaisia arvoja. Diskurssien rajoina käytän puheen funktion, variaation sekä puhujien positoiden vaihtelua.

laajoina keskustelun rajoja määrittelevinä konteksteina, jotka määräävät merkitysten muodostumista sekä puhujien moraalista tulkintaa tilanteesta (Pearce & Cronen, 1980; Wahlström, 1992).

Diskurssien sisäistä argumentaatiota tarkastelen Perelmanin (1982) argumentaatioanalyysin avulla. Tämän mallin avulla on mahdollista analysoida sitä mitkä argumenttien rakenteet ovat olleet tehokkaita sosiaalisen todellisuuden luomisessa. Moraalinen argumentaatio on meidän aikanamme pohjannut ns. tosiasia-arvostelmille eli "objektiiviselle" tiedolle, perustelut siitä mikä on oikein ja väärin on perustettu modernin tieteen tuloksille. Psykologisilla teoriolla on muun muassa perusteltu, lapsen kehityksen kannalta on tarpeelliseksi se, että äiti on kotona kolmen vuoden ajan lapsen syntymän jälkeen. Vakuuttavan kielenkäytön rakenteen tutkiminen Perelmanin (1982) argumentaatioanalyysin avulla mahdollistaa myös arvopäätelmien sosiaalisten seurausten tarkastelun. Perelman ja Olbrechts-Tyheca (1969) jakavat *argumentaatiostrategiat* kahteen pääryhmään: assosiatiivisiin ja dissosiatiivisiin strategioihin. Assosiatiiviset argumentaation tekniikat yhdistävät erilaisia asioita keskenään ja dissosiatiiviset erottavat yhdistettyjä asioita toisistaan (Perelman, 1982). Assosiatiivisia argumentaation tekniikoita ovat todellisuuden rakenteeseen vetoavat argumentit, sekä argumentit, jotka vahvistavat tuotettua todellisuuden rakennetta ja kvasilooogiset argumentit (Perelman, 1982).

Todellisuuden rakenteeseen vetoavat argumentit (arguments that are based on claims concerning the structure of reality) rakentavat luonnollisilta vaikuttavista siteistä todellisuuden elementtien välille ja perustavat argumentoinnin näihin siteisiin. Tällaisia argumentoinnin tapoja on esimerkiksi kausaali- eli syy-seuraussuhteen osoittaminen sekä henkilön ja hänen tekojensa yhdistäminen.

Todellisuuden rakennetta vahvistavat argumentit käyttävät yksittäistapauksia esimerkkinä, mallina tai havainnollistajana, tai turvautuvat analogiseen päättelyyn (Kuusisto, 1996). Analogisesta argumentaatiosta metaforan käyttö on Perelmanin mukaan tiivein. Esimerkiksi Rortyn (1980) mukaan metaforinen puhe mielestä (mind), eivät empiiriset faktat, on tehnyt mahdolliseksi representaatioon pohjautuvan käsityksen tiedosta. Rortyn mukaan metafora mielestä peilinä on mahdollistanut tämän syvälle juurtuneen näkemyksen. Perelmanin mukaan todellisuuden rakennetta vahvistavat argumentit pyrkivät mm. esimerk-inomaisten tarinoiden avulla yleistyksiin tai vahvistamaan yleistä konstruktiota yksittäista-

merkinomaisten tarinoiden avulla yleistykseen tai vahvistamaan yleistä konstruktiota yksittäistapauksen avulla (Perelman, 1982). Esimerkkejä ei kerrota uniikkeina eikä niitä sidota kontekstiin, jossa ne ovat tapahtuneet - tällä vahvistuu mielikuva säännönmukaisuudesta. Esimerkeillä vahvistetaan usein totuttuja sosiaalisia käytäntöjä ja sanktioitaan ei-toivottuja.

Kvasiloogisissa argumenteissa jäljitellään formaalista, loogis-matemaattista ajattelua. Kvasiloogiset argumentit eroavat kuitenkin loogisista, sillä niissä argumentin toimiminen riippuu ei-formaaleista teeseistä (Perelman, 1982). Kvasilooginen argumentti on esimerkiksi kahden erilaisen ja toisistaan riippumattoman inhimillisen tilanteen vertailu ja siihen perustuva vaatimus samankaltaisesta kohtelusta (Perelman, 1982).

Dissosiativiset argumentit perustuvat Perelmanin (1982) mukaan niin sanottujen filosofisten "termiparien" erottamiselle. Eli esimerkiksi termiparit kuten ilmiasu/olemus, näennäinen/todellisuus, subjektiivinen/objektiivinen erotetaan toisistaan ja selitetään parien ensimmäinen termi (I) virheelliseksi, kun taas toisen termin (II) sanotaan edustavan totuutta tai todellista järjestystä. Tämä tapa argumentoida on, kuten johdannossa tuli esiin, olennainen "modernin" tieteen argumentaatiolle. Termi (II) esitetään siis normatiivisena suhteessa termiin (I). Termi (I) on suhteessa todellisuuteen ja heijastaa todellisuutta joko adekvaatisti tai epäadekvaatisti (Perelman, 1982). Jos siis jokin asia sijoitetaan termin (I) paikalle vaikkapa seuraukseksi, menettää se aina arvoaan, koska se ei voi mitenkään olla yhtä arvokas kuin sen aiheuttanut tosiasia (Hyvärinen, 1993). Toisin sanoen argumentti perustuu "itsestään selvään" lähtökohtaan, jonka mukaan ilmenemismuoto on toissijaista, jotain joka vain puutteellisesti heijastelee todellisuutta (Hyvärinen, 1993).

Merkitysten muodostumisen, muuttumisen ja säilymisen prosessia olen seurannut *Pearcen ja Cronenin (1980) kommunikaatioteorian* avulla. Analyysissä käytän Wahlströmin (1992) tästä teoriasta konstruoimia käsitteitä hyväkseni. Pearcen ja Cronenin (1980) luoman CMM-mallin (Coordinated management of meaning) mukaan kommunikaatio on kehämäinen prosessi. CMM-malli kuvaa tätä kehämäistä kommunikaatiota säätelevien ja muodostavien sääntöjen avulla (Wahlström, 1993). Säätelevät säännöt kuvaavat puheaktien valintaa keskustelun edetessä. Puheaktin valintaan vaikuttaa edeltävän puheaktin lisäksi puhujan tulkinta tilanteesta. Puhuja saattaa esimerkiksi puolustautua ilman eks-

plisiittistä syytä vaikkapa suvaitsemattomaksi leimautumista vastaan. Puhuja saattaa myös "testata" vastaanottajan mielipidettä puhuttavasta asiasta ennen oman perspektiivin voimakasta julkituomista (Maynard 1991, Silverman, 1996). Muodostavat säännöt kuvaavat merkitysten antamista. CMM-mallin mukaan merkitykset muodostuvat tietyssä kontekstissa, sama lause voidaan tulkita täysin eri tavalla riippuen kontekstista, missä se lausutaan.

Wahlström (1992) on määritellyt kontekstin yhteydeksi, johon merkki tai teksti sijoittuu ja josta käsin se tulkitaan. Konteksti keskustelijoiden kielellinen ja ekstralingvistinen luomus. Merkki on toiminnallinen, kuvallinen tai symbolinen ilmaisu. Teksti taas on useiden merkkien yhdistelmä.

Kontekstuaalinen voima (Wahlström, 1992) vaikuttaa tulkintaan, mutta erilaiset teot, merkit ja tekstit vaikuttavat myös kontekstiin. Silloin kun teko, merkki tai teksti on sopusoinnussa kontekstin kanssa, se muodostaa implikatiivisen voiman, joka vahvistaa merkitysrakenteen säilymistä. Kontekstuaalisen ja implikatiivisen voiman suhdetta kutsutaan refleksiiviseksi silmukaksi. Silloin kun nämä voimat ovat samansuuntaiset kutsutaan refleksiivistä silmukkaa lumoutuneeksi (Wahlström, 1993). Näin on esimerkiksi silloin, kun perverssiksi määritelty ihminen toimii epätotunnaisesti. Epätotunnainen teko vahvistaa kontekstimäärittelyä ja "samansuuntaisina" tämä episodi ja konteksti muodostavat lumoutuneen silmukan. Myöhemmin tulen osoittamaan, että tällaisesta lumoutuneesta silmukasta on kyse myös psykologien konstruoidessa lesboäitiyttä ongelmallisena.

Lumoutunut silmukka on merkityksiä säilyttävä ja ylläpitävä (Wahlström, 1992). Merkitysten muuttuminen mahdollistuu ns. outojen silmukoiden avulla. Niissä kontekstuaalinen ja implikatiivinen voima ovat ristiriidassa keskenään. Kontekstia muodostavat määrittelyt voivat kyseenalaistua esimerkiksi tilanteessa, jossa perverssiksi määritelty ihminen konstruoidaan samanlaiseksi kuin kaikki muutkin. Tällöin saattaa tapahtua uudelleenmäärittelyjä, joiden seurauksena annetut merkitykset muuttuvat. Merkitysanomalia muodostuu, kun teko, merkki tai teksti on jollakin tavalla ristiriidassa sille merkitystä antavan kontekstin kanssa (Wahlström, 1992). Anomalia syntyy myös silloin, kun sama teko, merkki tai teksti saa keskustelussa erilaisia keskenään ristiriitaisia merkityksiä. Tällaisesta anomaliasta oli kysymys tässä keskustelussa, sillä teksti, lesbovanhemmuus sai eri

konteksteissa erilaisia keskenään ristiriitaisia merkityksiä. Käytän nimityksiä lumoutunut ja outo silmukka hieman eri tavalla, kuin ne ilmenevät Cronen ja Pearcen teoriassa. Outo silmukka merkitsee tässä tutkimuksessa sitä, että oudon silmukan diskurssien antamat merkitykset ovat ristiriidassa lumoutuneen silmukan diskurssien hallitsevien kontekstien kanssa.

Olen käyttänyt keskustelun havainnollistamiseksi Wahlströmin (1992) konstruoi-
mia kaavioita. Merkitys, joka muodostuu teon, merkin tai tekstin sijoituessa johonkin
kontekstiin esitetään seuraavalla kaaviolla:

$$\begin{array}{c} \text{konteksti} \\ \boxed{\text{teko, merkki, teksti}} \end{array} = \text{merkitys}$$

Merkitysrakennetta kuvataan seuraavalla kaaviolla. Siinä havainnollistuu diskurssin
kontekstikonstruktioita rajaava luonne. Tietyissä diskurssissa ainoastaan tietynlaiset
kontekstikonstruktioit ovat mahdollisia:

$$\text{diskurssi} \left[\begin{array}{c} \text{konteksti} \\ \boxed{\text{teko, merkki, teksti}} \end{array} \right] = \text{merkitys}$$

ANALYYSIN KULKU

Aineistoa, eli puolentoistatunnin pituista transkriboitua tekstiä käsittelin nimeämällä ensin keskeiset teemat keskustelusta. Keskeisimmiksi teemoiksi keskustelussa muodostui sukupuolen merkityksen pohtiminen, lapsen kehityksen kulku identifikaation kautta, yhteiskunnallisten seikkojen kuten lainsäädännön merkityksen pohtiminen suhteessa lesbouteen ja lesbovanhemmuuteen, lesbouden syyn pohtiminen, lesbojen kohtaaminen ammatillisissa merkeissä sekä lesbouden ja heterouden vertaaminen toisiinsa. Temaattisten jaksojen identifioinnin jälkeen tarkastelin puheen funktioita sekä mikro- että makrotasolla. Mikrotasolla tarkoitan keskustelun sisäisiä tapahtumia ja makrotasolla yhteiskunnallisia ulottuvuuksia (ks. Hyvärinen, 1995). Analyysissä olen kuitenkin keskittynyt enemmän yhteiskunnallisen tason kuin keskustelun sisäisen kulun analysointiin. Toisaalta on tietenkin huomioitava, että mikro- ja makrotaso ovat molemmat läsnä, kun puhujat tekevät tulkintoja toistensa puheesta ja tuottavat omaa puhettaan (Fairclough, 1992).

Analyysin aluksi rajasin ja nimesin diskurssit. Puheen funktioiden identifioinnilla oli merkittävä osuus diskurssien rajaamisen sekä nimeämisen suhteen. Myös puhujan positio ja position erilaisia toimijuuden malleja tuottava vaikutus toimivat diskurssien rajoina. Se mitä puheella saatiin aikaan eli mitä siinä konstruointiin oli yhdessä puhujan position ja puheen variaation kanssa diskurssien rajapyykkeinä. Puhujan positiota konstruoin Perelmanin (1982) ja Billigin (Billig, et al., 1988) teorioihin nojautuen. Puhujan on otettava erilaisia positioita suhteessa yleisöön, oli yleisö sitten "itse" tai muut paikalla olevat tai jopa poissaolevat ihmiset. Position ottaminen tapahtuu erilaisen kielen käytön avulla. Esimerkiksi psykologisten termien käyttö kertoo asiantuntijan position ottamisesta. Kaikkien diskurssien voidaan sanoa toimivan perusteluina ja oikeutuksina erilaisille sosiallisille käytännöille sekä puhujien omille moraalisisille positioille keskustelussa.

Toiseksi, diskurssien rajaamisen ja nimeämisen jälkeen ryhdyin tarkastelemaan niiden sisäistä argumentaation rakennetta Perelmanin argumentaatioanalyysin avulla. Poimin jokaisesta diskurssista muutaman siitä mahdollisimman paljon kertovan tekstinäytteen ja tarkastelin sen argumentaation tapaa Perelmanin käsitteiden avulla. Tämä tapa

lukea tekstiä purkaa itsestäänselviltä ja jopa luonnollisilta vaikuttavia merkityksiä ja antaa mahdollisuuden kokea niiden sosiaalisesti järjestäytyneen sekä funktionaalisen luonteen. Argumenttien rakenteen tarkastelu mahdollistaa myös argumenttien takana olevien oletusten sekä niiden implisiittisten seurausten tarkastelun. Tarkoitus ei siis ole Perelmanin argumentaatioanalyysin avulla etsiä tai todentaa argumenttien totuutta tai epätotuutta, pätevyyttä tai epäpätevyyttä, vaan pyrin argumenttien rakenteen tarkastelulla havainnollistamaan valitun puheaktin sekä argumentaatorakenteen *seurauksia* lesbovanhemmuuden merkityksen rakentumiselle.

Analyysin kolmannessa vaiheessa olin kiinnostunut siitä, miten merkitykset muuttuivat keskustelussa ja mitä tapahtui keskenään ristiriitaisille argumenteille. Tätä tein käyttämällä hyväkseni Wahlströmin (1992) konstruoimia käsitelmalleja. Pyrin löytämään tai rekonstruoimaan diskurssien sisällä ne kontekstit, joissa lesbovanhemmuudelle annetut merkitykset tulivat ymmärretyiksi. Diskursseja käsitelin laajoina kontekstimäärityksiä ylläpitävinä puhetapoina. Tässä vaiheessa oli mahdollista ryhmitellä diskurssit kahteen osaan. Näiden kahden osan, lumoutuneiden diskurssien sekä outojen diskurssien tuottamat merkitykset olivat keskenään ristiriitaisia. Tätä ristiriitaa pyrin pohdinnassa ymmärtämään puhujien positoiden vaihtelun sekä erilaisiin positioihin sitoutuneitten erilaisten moraalisen argumentaation kautta.

TULOKSET

Tulostarkastelun tavoitteena on tehdä keskustelua ymmärrettäväksi erilaisten lukutapojen avulla. Tavoitteena on myös havainnollistaa sitä, miten ja miksi lesbovanhemmuuden merkitykset kokivat keskustelussa muutoksia. Esittelen tulosten ymmärrettävyyden ja luotettavuuden takaamiseksi riittävästi tekstiotteita psykologien käymästä keskustelusta. Olen käyttänyt puhujista merkintöjä A1, A2, A3, A4. Itsestäni käytän merkintää B. Tällä merkintätavalla haluan korostaa, etten tarkastele psykologien puhetta yksilöiden tuottamana, vaan kulttuurisena konstruktiona. Tekstiotteissa on säilytetty taukojen pituus sekä puheen voimakkuuden ilmaisevat merkit, tekstiotteiden ymmärtämisen helpottamiseksi.

Tekstiotteiden kirjaamisessa on käytetty seuraavia merkintätapoja:

[ ] hakasuluissa esiintyvä teksti kuvaa tekstikohtaa, joka on puhuttu toisen puheenvuoron kanssa samanaikaisesti

(1) suluissa esiintyvät numerot kuvaavat tauon pituutta sekunneissa ja suluissa oleva piste lyhyttä alle sekunnin mittaista taukoa

((selvennys)) tuplasulkeisiin on sijoitettu analysoijan huomautukset

lihavointi kertoo voimakkaalla äänenpainolla puhutun puheen

tähti ilmaisee hiljaa puhutun tekstikohdan

... kolme pistettä osoittaa tekstiotteen olevan keskeltä jotain puheenvuoroa

Esittelen diskurssit kahdessa osassa, jakamalla ne kahteen keskenään ristiriitaiseen osaan, lumoutuneen ja oudon silmukan diskursseihin. Lumotuneen silmukan diskursseihin kuuluvat kehityspsykologinen diskurssi, patologiadiskurssi sekä luonnollisuus/luonnottomuus-diskurssi. Oudon silmukan muodostavat samanlaisuusdiskurssi, relatiivisuusdiskurssi sekä vastuudiskurssi. Käytän määritelmiä “lumoutunut silmukka” ja “outo silmukka” Cronen ja Pearcen teoriasta poikkeavalla tavalla. Oudon silmukan diskursseissa ei ole diskurssien sisäistä merkitysanomaliaa, vaan anomalia muodostuu suhteessa lumoutuneisiin diskursseihin ja niiden vahvaan kontekstimäärittelyyn. Psykologien puheessa aktualisoituu merkitysanomalia, puhujan argumentoidessa erilaisista positioista. Psykologit rakentavat eri positioista erilaisia semanttisia konteksteja joihin lesbovanhemmuus sijoitetaan ja näistä erilaisista kontekstualisoinneista johtuen päädytään keskustelun sisäiseen merkitysanomaliaan (ks. Perelman, 1980; Billig, et. al., 1988; Pearce & Cronen, 1980).

Tuloksissa esittelen myös argumentaatiotekniikoita, joita psykologit käyttivät puhuessaan lesbovanhemmuudesta. Jokaisessa diskursissa käytettiin monenlaista argumentaatiota. Olen kuitenkin pyrkinyt esittelemään kullekin diskurssille tyypillisimmän tavan argumentoida.

Lumoutuneen silmukan diskurssit

Lumoutuneissa diskursseissa "laittomien perheitten" arvoitusta pyrittiin ratkaisemaan tiedon avulla. Näissä kolmessa diskurssissa puhujien positiona on asiantuntijan positio ja moraalinen argumentaatio pohjataan universaaleihin lakeihin, ihminen abstrahoidaan kontekstistaan ja hänen tilannettaan tarkastellaan yleistyksen kautta. Lumoutuneissa diskursseissa psykologit konstruoivat tosiasioita eli faktuaalistavat puhumaansa. Faktuaalistaminen tarkoittaa puhumisen tapaa, joka vakuuttaa kuulijaa uskomaan tiedon totuuteen, jopa niin että kyseinen versio vaikuttaa ainoalta oikealta (Juhila, 1993). Faktuaalistaessaan psykologit eivät reflektoi omaa rooliaan tiedon ja todellisuuden konstruoijina vaan sanat näyttävät todellisten asiantilojen kuvaajina. Lumoutuneen silmukan diskursseissa lesbovanhemmuuden ongelmallisuuden lumous ei purkaudu, sillä "tieto" sukupuolikonstruktion luonnollisuudesta ja siihen kehittymisestä pakottaa argumenttien tekstit ja kontekstit näissä diskursseissa aina samansuuntaisiksi. Eli lumoutuneiden diskurssien "sallimat" kontekstit ja psykologien tekstit ovat yhdensuuntaisia, merkitysanomalioita ei synny.

Kehitypsykologinen diskurssi

Kehitypsykologinen diskurssi toimii tutkitussa keskustelussa psykologien hegemonisena tapana hahmottaa lesbovanhemmuutta. Jokinen ja Juhila (1993) sanovat diskurssin olevan hegemoninen silloin kun tietyn diskurssin palat toistuvat usein ja useissa yhteyksissä. Diskurssi on Jokisen ja Juhilan mukaan myös sitä hegemonisempi, mitä itsestäänselvempänä ja vaihtoehdottomampana se esiintyy. Kehitypsykologinen diskurssi toimii osittain päällekkäin patologiadiskurssin kanssa, jossa lesboutta konstruoidaan kehityksellisenä häiriönä sekä luonnollisuus/luonnottomuus-diskurssin kanssa, jossa tietyt käytännöt näyttävät luonnollisina ja tietyt epäluonnollisina. Paloja kehitypsykologisesta diskurssista esiintyy myös samanlaisuusdiskurssissa, vaikka sen lesbovanhemmuudesta tuottamat merkitykset eroavatkin kehitypsykologisen diskurssin tuottamista merkityksistä.

Kehitypsykologisen diskurssin puhe on puhetta *asiantuntijan positiosta* omalle

vertaisryhmälle. Tälle diskurssille on ominaista psykologisten termien käyttö sekä oman position korostaminen vastuullisena asiantuntijana. Puhujan toimijuus tässä diskurssissa on kollektiivinen ja etäinen, sillä kehityspsykologinen puhe on usein passiivissa tai subjektina käytetään monikon ensimmäistä persoonaa, puhuja edustaa psykologiaa tieteenä sekä instituutiona. Kehityspsykologinen puhe tuottaa lesbovanhemmuutta ongelmallisena vedoten ihmisen kehitystä ohjaaviin lakeihin, jotka toimivat syy-seuraus periaatteella. *Moraalinen argumentaatio* tässä diskurssissa perustuu *representationalistiseen, kuvaavaan kieleen*, joka kertoo ihmisen olevan universaalisesti tietynlainen. Argumentaatiotekniikat, jotka pääosin esiintyvät kehityspsykologisessa diskurssissa ovat todellisuuden rakentamiseen vetoava ja tuotettua rakennetta vahvistava argumentaatio sekä kvasilooginen argumentaatiotekniikka.

Näytteessä 1 on nähtävissä argumentaatiota, joka pohjataan oletettuun kausaalisuhteeseen ja jossa tuotettua kausaalisuhdetta vahvistetaan esimerkillä. Puheenvuorot tapahtuvat keskusteluyhteydessä, jossa A1 vertaa lesbovanhemmuutta heteroyksinhuoltajuuteen. Tässä keskustelukontekstissa lesbovanhemmuus näyttäytyy legitimiinä. Tämän jälkeen A2 herättää kysymyksen miesparien oikeudesta vanhemmuuteen, ja kiinnittää huomion siihen, että jos lesbovanhemmuus laillistettaisiin, tulisi laillistaa myös kahden miehen vanhemmuus. Näyte 1 on jatkoa näille ajatuksille.

Näyte 1: "Homot pelaavat isoilla kysymyksillä"

A1: Onks se niinku vaan, on se niinku sillei, mää aattelen niinku et minkälaisii kysymyksii esimerkiks sitte niinku jos ois tosiaan niinkun homopari, (.) et niinkun, et minkälaisiin kysymyksiin äitinäki joutuu vastaamaan nyt, kun perheessä on vauva ja sit on kolmen ja puolen ikänen, niin seki esimerkiks et joo mistä niitä lapsia tulee ja tota että, että minun poika sanoo niinku että minä en pysty koskaan saamaan niinku, että vauvoja ei voi tulla ja kaikkee. Niinku ne kaikki problematiikka niinku muuttuu, niin et..

...

A1: Nii, et tässä niinku pelataan kuitenkin aika isoilla kysymyksillä kun miettii sitä, että et mitä se niinku vaikuttaa sit niihin niinku ihmisten itsetuntoon ja muuta niinku et.

Kausaalisuhte rakentuu argumentissa selvänä, homovanhemmuus muuttaa kehityksellistä problematiikkaa ja vaikuttaa negatiivisesti "ihmisten itsetuntoon". Puheenvuorossa rakentuu kausaalisenä syynä homovanhemmuus ja sen seurauksena lasten ongelmat.

Puhuja aktivoi puheenvuorossaan kehityspsykologisia tulkintavaihtoehtoja, jotka liittyvät identifikaatioproblematiikkaan. Identifikaatioproblematiikka oli leimallinen teema juuri kehityspsykologisessa diskursissa, mutta se esiintyy keskustelun teemana myös muissa diskursseissa. Tässä puheenvuorossa käytetään ilmaisuja "problematiikka niinku muuttuu" "pelataan isoilla kysymyksillä" joilla "vaikutetaan ihmisten (lasten) itsetuntoon ja muuta niinku et". Ilmaisua "isoilla kysymyksillä" alleviivaa homovanhemmuuden ongelmallisuuden merkityksellisyyttä, kysymys ei ole mistä tahansa probleemasta vaan isoista, fundamentaalisista kysymyksistä, jotka liittyvät sukupuolisuuteen. Homovanhemmuus näyttäytyy myös tietoisena riskin ottamisena, näillä isoilla kysymyksillä pelataan, vaikka problematiikka muuttuu ja se vaikuttaa ihmisten itsetuntoon.

Puhuja vahvistaa konstruoimaansa kausaalisuhdetta käyttämällä esimerkkiä, jossa hän viittaa itsekoettuun, "minkälaisiin kysymyksiin äitinäki joutuu vastaamaan nyt ku perheessä on vauva ja sit on kolmen ja puolen ikänen..... minun poika sanoo niinku että minä en pysty koskaan saamaan niinku, että vauvoja ei voi tulla ja kaikkee". A1 näyttää tällä esimerkillä viittaavan identifikaatioproblematiikkaan hakien sille pohjaa ja perustaa ruumiista. Miehet ja naiset ovat pohjimmiltaan erilaisia, miehet eivät voi synnyttää. Tästä ruumiillisesta erosta tulee myös johtua erot roolissa, sosiaalisen sukupuolen "oikeankaltaisuus" eli miehen rooli. Kahden miehen vanhemmuuden nähdään vaarantavan lapsen ymmärryksen sukupuolen todellisesta olemuksesta ja tällöin "problematiikka" muuttuisi. Puhujan kontekstina on siis heteroseksuaalinen matriisi luonnollisena ja universaalina, jolloin kahden miehen vanhemmuus näyttäytyy vääränlaisena ja ongelmallisena. Tämä konteksti rakentuu puheenvuorossa välttämättömäksi.

Puheenvuorossa A1:n moraalinen päättely rakentuu sukupuolikonstruktiolle. Sukupuoli rakentuu Butlerin (1990) mukaan hegemonisesti heteroseksuaalisen matriisin kautta. Siinä ihminen määritellään mieheksi ja naiseksi. Olennon, joka määritellään mieheksi tulee täyttää seuraavat kolme vaatimusta: seksuaalinen halu naiseen, miehen ruumis ja miehen rooli. Psykologisiin identifikaatioteorioihin pohjaten A1 konstruoi

homovanhemmuuden ongelmalliseksi, sillä teorioiden mukaan se vaarantaa heteroseksuaaliseen matriisiin kasvamisen. Homovanhemmuus konstruoi siis vääränä, normaalia problematiikkaa muuttavana.

Näytteessä 2 tulee esille neuvottelua tytön seksuaalisuuden kehittymisestä kahden naisen perheessä.

Näyte 2: "Tyttöjen täytyy seksuaalisesti rakastua"

B: Tuli mieleen vielä tota siihen, kun te puhuitte siitä lesboparin pojasta paljon, mut et et, öö et se tavallaan tuntu ongelmalliseltakin, niinku et ois poika lesboparil, mutta entä tytär, se ei herättäny niinkään semmosia?

A1: Kyllä se mulle tossa ainaki niinku, ku toshan oli se äiti se, mis oli jo se vähän vanhempi tytär ni, (1) niin tota, niin niin et ihan selvästi senkin niinku rekisteröi, että et nii että, sekin vaihtoehto, että mitä se niinku sitten tois, (2) tois niinku tullessaan.(3)

A2: Niin kyllä sitä aattelee ihan, että tota noin miksei se vois olla yhtä vaikeeta?

...A2: Joo et ku aattelis, et se voi olla vieläki siis vaikeempi. Siis täytyy niinku sillai seksuaalisesti rakastua tai eihän se nyt, tai tyttöjen ja pienten poikien, tyttöjen, pienten tyttöjen erotiikka, niin onhan sekin olemassa, vaik siitä huolimatta, et kaveri ((viittaa Freudiin)) on moneen kertaan kumottu (nauradus), mut tottakai se niinku ilmiönä sillai vaikkei se oookkaan sit sitä luokkaa ku on joskus *ajateltu, että*

Syy-seuraus periaatteeseen vetoaminen näkyy A1:n puheenvuorossa kohdassa "...sekin vaihtoehto, että mitä se sitten niinku tois, (2) tois niinku tullessaan". A1 puheenvuorossaan argumentoi, että tyttären kasvaminen lesboäidin kanssa tuo jotakin tullessaan, yhdessä A1:n huolestuneen äänensävyyn sekä taukojen kanssa viittaus seuraukseen "tois tullessaan" tuottaa lesboäitiyden ongelmallisena ja A1:n puolestaan lapsen edusta huolestuneena asiantuntijana.

Kehityopsykologinen puhe jatkuu A2:n puheella, jossa hän viittaa "kaveriin" tarkoittaen Freudia, tästä viittauksesta voi päätellä puhujan yleisön olevan nimenomaan toiset psykologit. Puheenvuorossa aktivoidaan Freudin oletus oidipaalisuhteen universaalisuudesta ja tärkeydestä lapsen kehityksen kannalta. A2 argumentoi käyttäen strategianaan todellisuuden rakenteeseen vetoamista, "...siis täytyy niinku sillai seksuaalisesti rakas-

tua...tyttöjen ja pienten poikien, tyttöjen, pienten tyttöjen erotiikka, niin onhan sekin olemassa". A2 tuottaa luonnollisena, essentiaalisena lapsen olemukseen kuuluvana seikkana erotiikan, jonka tulisi kohdistua (normaalissa) kehityksessä vastakkaista sukupuolta olevaan vanhempaan. Seksuaalisuutta tuotetaan universaalisesti heteroseksuaalisena myös, kun viitataan "kaveriin" eli Freudiin, joka on kumottu, mutta samalla "tottakai se niinku ilmiönä" on olemassa.

Kehityopsykologisessa diskurssissa todellisuutta rakennettiin myös kvasiloogisen argumentoinnin kautta. Kahta inhimillistä toisistaan riippumatonta tilannetta vertailtiin ja johtopäätöksiä rakennettiin tämän analogian konstruoinnin kautta. Psykologien puhe lesboudesta sisälsi runsaasti vertailua lesbovanhemmuuden ja heterovanhemmuuden välillä.

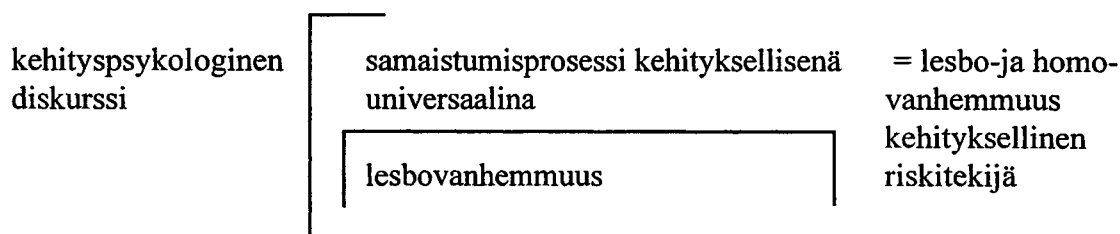
Näyte 3: "Isää ei ole ollenkaan"

A1: Ja ku ajattelee, mitä ongelmia ihan tavallisessa niinkun heteroperheessä on silloin kun vanhemmat eroaa ja se tavallaan se isän tuki saattaa niilt pojilt puuttua niinku siinäki perheessä ja nyt sitä ei oo niinku ollenkaan. Siinä on niinku vähän, et jos sinne niinku vertaa ja siinähan tullaan samanlaisiin kysymyksiin niin jossain määrin.

Puheenvuorossa verrataan lesboperhettä eroavaan heteroperheeseen. Keskeiseksi kysymykseksi tässä puheenvuorossa nousee sukupuoli, miehen (isän) läsnäolo tai puuttuminen. Ongelmia on jo tavallisessa heteroperheessäkin, jos pojilta puuttuu isän tuki. Mitä ongelmia onkaan sitten, jos tuota tukea ei ole ollenkaan. Korostamalla erityisesti miehen tärkeyttä nimenomaan pojan tukijana, aktivoidaan identifikaatiokysymykset ja oletetaan, että pojan kasvulle aikuiseksi on tärkeitä miehen tuki. Tärkeäksi tai merkitykselliseksi ei konstruoida äidin tai kenen tahansa lapselle tärkeän aikuisen tukea ja rakkautta, tärkeys sidotaan sukupuoleen eli kasvamiseen "oikeanlaiseksi" mieheksi. Puheenvuorossa yhdistetään kaksi erilaista inhimillistä tilannetta samankaltaisiksi rakentamalla merkitykseltään suurimmaksi tekijäksi miehen - isän läsnäolo tai puuttuminen perheestä. Lesbovanhemmuus rakentuu tässä puheenvuorossa ongelmalliseksi, koska "nyt sitä (isän tukea) ei oo niinku ollenkaan."

Kehityopsykologinen puhe rakentaa koherenttia tarinaa ihmisen kehityksestä

mieheksi ja naiseksi. Kehityspsykologisessa puheessa argumentit eli tekstit “puhaltavat yhteen hiileen” vahvistaen tulkintaa lesbovanhemmuudesta ongelmallisena. Näin muodostuu kehityspsykologisen puheen merkitysrakenne:

Lumoutuneessa silmukassa kontekstuaalinen voima ja implikaatiivinen voima ovat “samansuuntaisia” ja näin ollen ne vahvistavat tulkintaa lesbovanhemmuuden moraalista ongelmallisuudesta. Kehityspsykologisessa diskurssissa lähtökohtana on siis tietty näkemys lapsen normaalista kehityksestä. Se pitää sisällään näkemyksen siitä, että lapsi kehittyy normaaliin aikuisuuteen identifikaatioprosessin kautta. Tästä kehityspsykologisesta diskurssista käsin näyttäytyy lapsen kehitys problemaattisena perheessä, jossa vanhemmat ovat samaa sukupuolta. Kehityspsykologisessa diskurssissa näyttäytyy selkeästi Judith Butlerin (1990) konstruoiman heteroseksuaalisen matriisin toiminta. Butler väittää "sukupuolisen jaon", sekä biologisen että sosiaalisen olevan seurausta järjestävästä tietovallasta (Butler, 1990). Tämä valta kertoo kaksi olentoa, miehen ja naisen. Olennot muodostavat ykseyden, joka koostuu seksuaalisesta halusta, tietystä biologisesta ruumiista ja sosiaalisesta roolista. Naisen halu mieheen, naisen rooli ja naisen ruumis on vallan tuottama normaali mahdollisuus. Psykologit eivät kehityspsykologisessa puheessaan kyseenalaistaneet tai tutkineet tätä heteroseksuaalista matriisia vaan perustivat argumentaationsa sille. Kehityspsykologisessa puheessa näyttäytyykin konstruktio, jota voidaan kutsua semanttiseksi kehäksi. Lesbovanhemmuus näyttäytyy keskustelussa annetuilla premiseillä aina ongelmallisena. Psykologinen kieli ja perinteiset psykologiset konstruktiot ihmisestä rakentuvat selkeälle sukupuolijärjestelmälle. Naisen luonnolliseen ja normaaliin kehitykseen kuuluu samaistuminen naiseen eli naisen sosiaalisen roolin omaksuminen ja tämän samaistumisen sekä vastakkaiseen sukupuoleen rakastumisen myötä seksuaalisuuden suuntautuminen vastakkaiseen sukupuoleen. Kehityspsykologinen diskurssi argu-

mentoi keskustelijoiden verbaalisen maailman, tässä tapauksessa heteroseksuaalisen matriisin faktuaaliseksi, normaaliksi ja ideaaliseksi ja tässä diskursiivisessa todellisuudessa lesbovanhemmuudella ei ollut mahdollisuutta tulla kerrotuksi toisin.

Kehityopsykologisessa diskurssissa moraalinen argumentaatio perustuu "tietoon". Tämän diskurssin puhe on leimallisesti "modernia", se argumentoi pinta/perusta jaolla sekä universaaleilla kausaalilaeilla. Kehityopsykologisessa diskurssissa lesbovanhemmuus näyttäytyy moraalisesti vääränä, koska tämän diskurssin merkitysrakenteen mukaan lesbovanhemmuus merkitsee tietoisesti otettua riskiä lapsen kehityksen muuttumisesta suuntaan, joka kyseenalaistaa heteroseksuaaliseen matriisiin mahtumisen.

Patologiadiskurssi

Patologiadiskurssissa psykologit käyvät keskustelua lesbojen moraalisesta statuksesta, konstruoimalla sitä suhteessa lesbojen psykologiseen statukseen. Patologiapuheessa keskustelua ja argumentaatiota ohjaa tukeutuminen psykologian tutkimustuloksiin sekä teorioihin. Eli samoin kuin kehityopsykologisessa diskurssissa, tässä diskurssissa *moraalinen argumentaatio perustetaan "tietoon"*. Tässä diskurssissa argumenttien perusteena eli implisiittisenä oletuksena käytetään selitystä ihmisen normaalista kehityksestä. Tässä diskurssissa vedotaan usein omaan kokemukseen ja psykologien positioksi tai identiteetiksi rakentuukin *valtakulttuuriin kuuluvan asiantuntijan positio*. Patologisessa diskurssissa psykologit vahvistivat kehityopsykologisen diskurssin konstruktioita ihmisen normaalin kehityksen pohjautumisesta sukupuoli-identifikaatioon. Eli tässä diskurssissa vahvistettiin kehityopsykologisessa diskurssissa tuotettua kuvaa identifikaatioteorioista esimerkeillä lesbojen kehityksellisestä patologisuudesta. Seuraavassa näytteessä puhuja vahvistaa esimerkillä yleistä konstruktioita ja sanktioi tällä argumentilla lesboäitien hyväksymistä.

Näyte 4: "Lesbot eivät hyväksy miehiä - inhoavat poikiaan?"

A4: (13) *Nii. Mä sitä lapsen kehitystä just aattelin, että tossa noin, mua se vähän masennuttaa, et ku poika kasvaa isoks, ku se on must jokaisen äidin tai ainaki luulisin* (naurahdus) ku itelleni oli, et sitte ku pojast tulee todella mies, niin se on aina järkytys,

ku se ei oookkaan se sulonen pikku lapsi, niin (.) niin miten sitä kestää kattoo, jos ei niinku hyväksy miehiä, (2) et voiko siinä jotenkin niinku sitten etäyttää sen?

...

A4: Niin et mä aattelin, et tuleeko siihen jonkunlaisii inhontunteit sitte sitä omaa lasta kohtaan?

Psykologien keskustelussa tällainen todellisuuden rakennetta vahvistava argumentti oli paljon käytetty esimerkinomainen kertomus lesboperheestä, jossa vihataan miehiä. Esimerkkinä olevassa puheenvuorossa argumentin voimaa lisätään viittaamalla itsekoettuun "...tai ainaki luulisin ku itelläni oli.." Myös emotionaalisen kielen käyttö "mua se vähän masennuttaa.." houkuttelee yleisöä argumentin taakse. Tällä argumentaation tavalla itsekoettu saadaan vaikuttamaan yleiseltä, omia kokemuksia ei sidota kontekstiin, vaan pyritään rakentamaan omasta kokemuksesta säännönmukaisuus, joka vielä voimakkaammin koskettaa juuri lesboäitejä (ks. Perelman, 1982). Lesboäitiys näyttäytyy tässä puheenvuorossa moraalisesti vääränä. Eksplisiittisesti lesbovanhemmuudesta ei puhuttu moraalin piiriin kuuluvana kysymyksenä, mutta sitä konstruoidaan sellaisena. Lesbovanhemmuus konstruointiin moraalisesti ongelmalliseksi tässä diskurssissa esimerkiksi juuri miesvihaan vedoten. A4 konstruoi lesboutta identiteettinä, jolle on ominaista kokea 'toinen sukupuoli pahana'.

Patologiadiskurssissa käytiin myös neuvottelua siitä mitä psykologia ja psykologit voivat sanoa lesbojen psyykkisestä statuksesta. Lesbouden argumentoiminen psyykkiseksi ongelmaksi ei näyttäydy seuraavissa näytteissä legitimiinä. Aikana jolloin psykologiset diskurssit ovat liikkuneet lesbouden demedikalisoinnin suuntaan ja samalla tuominneet ns. heteroseksistisiä asenteita, on vaikeata argumentoida lesbouden kehityksellisen taustan puolesta. Huomionarvoista on se, että lesboutta konstruoidaan patologisena suhteessa sukupuoleen, lesbot ovat joko miesvihaajia tai identifioituneet miehiin.

Näyte 5: "Eihän lesbous enää patologia ole"

A3: Niin ja onhan siinä muutos siis patologiast normaaliks, myöskin rikollisesta eirikolliseksi.

A2: Aivan, aivan niin siel on jopa tämmönen.

A3: Sehän on ollu jopa kriminalisoitu jossain vaiheessa.

A2: Aivan, koska vaimo oli pari vuotta vankilassa.

A3: (naurua) Just joo

A2: *Aikoinaan*

A3: Joo, et siinä varmasti on vaikuttanu se tieto, mitä on sitte saatu enemmän, että aikaisemmin siinä niinku oli ihan selviä, oli joitain teorioitakin olemassa, [A2: Joo] minkälainen [A2: Oli] konstellaatio aiheuttaa homoseksuaalisuutta [A4: Joo, joo]. Nyt ei oo mitään, mitään enää semmosta.

A4: Kyllä mä muistan joitakin vuosia sitten niinku tuli joitain (.) homoasiakkaita, niin ne ensimmäiseks kysy, et et hyväksytkö tilanteen vai lähdetkö siitä, et mut pitäs muuttaa (.) ja vasta sitten kun sanoit, et hyväksyn (naurahdus) tilanteen sellasena kun olet, et en lähe parantamaan sellasest ongelmasta mitä et koe, [A2: Niin] niin niin sitte vasta alkavat puhumaan siitä asiasta, minkä takia olivat tulleet.

Puheenvuorossa lesbous konstruoidaan muutosnarration kautta, aikajanalla tarkastellaan yhteiskunnan ja psykologian suhdetta homoseksuaalisuuteen. Tapahtuneet muutokset herättävät hämmennystä siitä mitä tässä uudessa tilanteessa tulisi ajatella, tämä näyttäytyy tässä esimerkissä nauruna ja vitsailuna. Hämmennystä puetaan edelleen sanoiksi näytteessä 6. Näytteessä 5 rakentuu progressiivinen tarina (Gergen, 1988; Rorty, 1980), psykologian ja yhteiskunnan muutoksesta, "homoseksuaalisuus on ollut kriminalisoitu, siitä oli teorioita mikä sen aiheuttaa ja nyt niitä ei ole".

A4:n puheenvuorossa aktualisoituu kuitenkin ristiriita juuri kerrottuun edistystarinaa homoseksuaalisuuden ongelmattomuudesta ja normaalisuudesta. A4 sanoo "hyväksyvänsä tilanteen sellaisena kuin se on, hän ei paranna sellaisesta ongelmasta mitä ei koeta ongelmaksi". Homoseksuaalisuus konstruoituu ongelmaksi, joka on mahdollista kokea tai olla kokematta ongelmana ja josta henkilö joko parannetaan tai ei paranneta. Näyte 6 on jatkoa edelliselle puheenvuorolle.

Näyte 6: "Mutta onhan se kuitenkin"

A2: Aivan. Joo kyl määkin tollasta asennetta oon pitäny aina, mut sellanen mua vaan

kiinnostaa, et ei kai psykologiassa identifikaatioteorioista oo sitten mitenkään luovuttu eikä se niinku, en mä osaa sanoo, miten sitte pitäs ajatella, ku (naurahtaa), että tuota noin se mallikäyttäytyminen ja samastuminen, miten se nyt sanotaa niinku se opitaan, mut sitä mieltä en kyllä ole, että tota noin homoseksuaalinen suuntautuminen johtus identifikaatiovääritymästä tai jostain semmosesta.

A3: Ei, ei johdu.

A2: Joo, et kyl se on niinku usein, mä luulen et se on niinku, (rykäisy) siinä voi olla sekä että.

A3: Niin, on siinä mustakin, on se varmaan mahdollista.

Näytteessä 6 tulee esille A2:n vaikea positio, kun hän puhuu lesbouden kehityksellisestä taustasta. Hänen on puolustauduttava (Wetherell ja Potter, 1988; Suoninen, 1993) psykologiassa vahvana esiintyvää homofobia-määrittelyä vastaan. Potentiaalista kritiikkiä A2 välttää rakentamalla retorisisilla keinoilla lausumia, joissa säilyy avoimena kaksi tulkintavaihtoehtoa: "hän on pitänyt tuollaista (suvaitsevaa) asennetta aina mutta...ei kai psykologiassa ole luovuttu identifikaatioteorioista...en ole sitä mieltä, että se johtus identifikaatiovääritymästä...joo, kyl mä luulen et se on, siinä voi olla sekä että". Identifikaatioteoriat ohjaavat A2:ta konstruoimaan lesboutta patologiana, vaikka se tällä hetkellä ei olekaan legitiimiä. A2:n puheenvuoroa, joka säilyttää avoimena kaksi tulkintavaihtoehtoa lesboudesta voidaan ajatella myös Maynardia (1991) seuraten puheenvuorona, joka houkuttelee jotakuta toista ilmaisemaan mielipiteensä ennen oman kannan paljastamista.

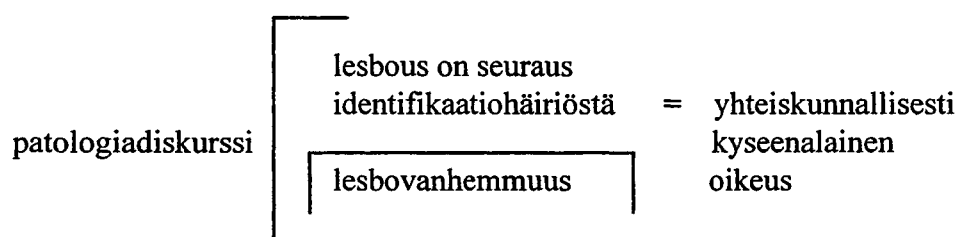
Suvaitsevaisuus näyttäytyy keskustelussa positiona ja arvona johon pyritään, useissa keskustelun kohdissa patologisointi ja asenteellisuus sijoitetaan joko ajallisesti pois itsestä menneisyyden 'harhaiseen' maailmaan tai sitten se sijoitetaan pois itsestä analyttikkoihin tai muihin ihmisiin. Vahvat diskurssit ohjaavat puhujan kuitenkin konstruoimaan lesbouden patologiana.

Tässä puheenvuorossa lesboutta tuotetaan ilmiönä, joka ei ole luonnollinen ja itsestäänselvä. Lesbous muodostaa ongelman, kun ihmistä konstruoidaan heteroseksuaalisen matriisin kautta. Kun naisen halun kuuluu kohdistua mieheen, onko kysymys naisesta, jos halu kohdistuu naiseen? Onko silloin tapahtunut rooliin identifioitumisissa virhe? Tällaista perustaa naisen halulle naiseen konstruointiin identifikaatiokysymysten kohdalla.

Selitystä naisen halusta naiseen etsittiin myös biologiasta, ruumiista: A1: "... et kyl mää uskon kans ihan siihen niiku pohjimmiltaan, et siinä on niinku jotain biologista taustaa." Näissä konstruktiossa näyttäytyy heteroseksuaalisen matriisin voimakkuus ja normatiivisuus.

Patologiadiskursissa lumoutuneen silmukan lesbovanhemmuuden suhteen voi nähdä muotoutuvan seuraavassa merkitysrakenteessa:

Koska lesbous konstruoituu patologiana, näyttäytyy lesbovanhemmuus yhteiskunnallisesti kyseenalaisena oikeutena. Sen kontrollointi tai sanktiointi näyttäytyvät välttämättöminä, samaan tapaan kuin muiden sairaina tai häiriintyneinä konstruoitujen ihmisten vanhemmuus.

Luonnollisuus/luonnottomuus diskurssi

Luonnollisuus/luonnottomuus-diskurssissa, lesbovanhemmuutta ja sen ongelmallisuutta konstruoidaan *universaalien moraalilakien kautta*. Tässä diskurssissa *puhujien positio ja toimijuus rakentuvat epämääräisinä* ja argumentaation tapa konstruoi puhujat peleinä, jotka heijastavat universaaleja moraalilakeja. Luonnollisuus/luonnottomuus diskurssissa argumentaatiotekniikkana käytetään lähinnä dissosiatiivista argumentaatiota.

Esittelin Perelmanin käsitelmällä dissosiatiivisesta argumentaatiosta tarkemmin kohdassa 2. Dissosiatiivinen argumentaatio perustuu filosofisten termiparien erottamiselle. Termipareista toinen on normatiivisessa suhteessa toiseen. Sijoittamalla lesbovanhemmuus rinnakkaisena yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen sekä heterovanhemmuus rinnakkaisena biologiseen saadaan seuraavassa puheenvuorossa aikaan tilanne, jossa heterovanhemmuus näyttäytyy luonnollisena ja lesbovanhemmuus näyttäytyy luonnottomana. Yhteiskunnalli-

nen konstruoidaan puheenvuorossa pintana, joka on muuttuva ja kontrolloitava. Biologinen konstruoidaan sen sijaan muuttumattomana perustana, joka on aina ja kaikkialla tosi ja riippumaton yhteiskunnallisista tai diskursiivisista säännöistä.

Näyte 7: “Biologialle sallitaan sattuma”

A2: Miten se ois, et määhän aina harrastan tämmösiä sivupolkujen filosofioita, ku mä tos aattelin semmosta, että lapsethan ei yleensä voi valita perhettä mihkä ne syntyvät ja tota mites sitte kun tässä tehään tämmönen niinku valinta, joka on niinku kuitenkin niinku tuntuu jo valinnalta, niin onks se tota noin sillai, että biologialle sallitaan sattuma, mutta tota noin (.) tai on hyväksyttävää, että ei voi valita mihkä syntyy, niin onks tää sitte vähän yhteiskunnan asia ja riippuu kulttuurista ja riippuu, ja onko se aina, onko se niinku asiantuntijoinen aivotuksella edes vietävissä kovin pitkälle. Mutta sen tutkimustuloksen mä haluaisin kyllä nähä (naurahdus).

Puheenvuoron termiparien dissosiaatio on esitettävissä seuraavalla tavalla, termin (I) merkitys argumentaatiossa näyttäytyy vähemmän arvokkaana, koska termi (II) näyttäytyy perustavana:

$$\frac{\text{yhteiskunta (termi I)} = \text{valinta (I)}}{\text{biologia (termi II)} = \text{välttämättömyys (II)}}$$

Puheenvuorossa 7 on mielenkiintoista myös se, että rakennettu dissosiaatio sijoittaa heteroseksuaalisuuden ja siihen liittyvän reproduktion moraalin ulkopuolelle. Heteroreproduktion ollessa välttämätöntä siihen ei voi liittyä vapautta ja valintaa, joihin perinteisesti länsimaissa on Kantin perinnettä seuraten pohjattu moraaliolellon kriteerit (Nousiainen, 1992). Tällä konstruktiolla vältetään kiusallinen kysymys siitä, miten pitää suhtautua heterovanhempiin, jotka eivät ole vanhempina hyviä tai edes välttäviä. Lauseella “biologialle sallitaan sattuma” sekä “tai on hyväksyttävää ettei voi valita mihkä syntyy” A2 konstruoi heteroseksuaalista reproduktiota biologiseksi välttämättömyydeksi, jota ei voida eikä tarvitse kontrolloida. Näillä lausumilla konstruoidaan heterovanhemmuutta

biologisin perustein luonnolliseksi, yhteiskunnan ulkopuolella olevaksi. Tällä argumentaatiotekniikalla merkityksellistetään piilevästi se mikä on luonnollista, mikä ei (Jokinen, Juhila, Suoninen, 1993).

Puheenvuoron lopussa esiintyy viittaus toiseen keskustelussa usein esiintyvään dissosiaatioon, jossa konstruktioita lesboudesta hallitsee dikotomia ilmiasu/todellisuus. Aivan psykologien keskustelun alussa A3 esittelee tutkimuksen, jossa lesbovanhemmuus näyttäytyy ongelmattomana ja lesboperheissä kasvaneet lapset itsetunnoltaan sekä tunne-elämältään tasapainoisina. Tässä puheenvuorossa tätä tutkimusta kuitenkin kyseenalaistetaan: “mutta sen tutkimustuloksen mä kyllä haluaisin nähä (naurahdus)”. Tutkimustulokset, joissa lesbovanhemmuus rakentuu positiivisena esitetään ilmiasuna, joka epäadekvaatisti heijastaa todellisuutta. Tutkimustuloksesta puhutaan kuin veteen työnnetystä airosta, joka näyttää katkenneelta, mutta oikeilla menetelmillä paljastuukin kokonaiseksi. Tätä retorista keinoa, jossa vedotaan tutkimusmetodien puutteellisuuteen tai epäluotettavuuteen on käytetty runsaasti psykologian kirjallisuudessa sekä homoseksuaalisuutta patologisoivia tutkimuksia että homoseksuaalisuutta elämäntapana konstruoivia tutkimuksia arvosteltaessa (Kitzinger, 1989).

Luonnollisuus/luonnottomuus-diskurssissa herää kysymyksiä “luonnollisen järjestyksen” uhkaamisesta myös muissa yhteyksissä. A3:n puheenvuoro tapahtuu kontekstissa, jossa A4 on juuri ihmetellyt “*...miks sit epäiltäs niinku jotain ihmisii jotka sitte haluavat lapsen. Tuskin kukaan halua leikillään.*”

Näyte 8: “Ei ihminen voi Jumala olla”

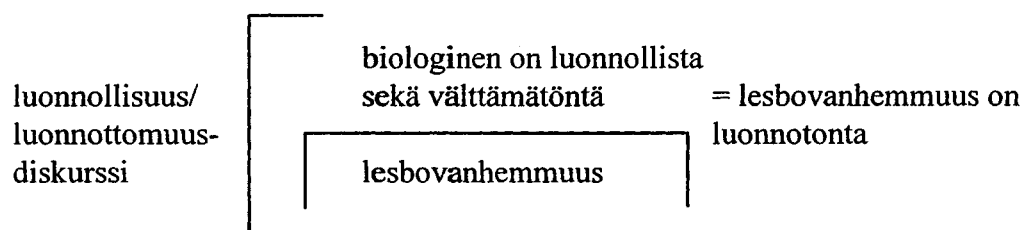
A4:”Siin on eroo sen lapsen haluamises ja haluamises.”

A2:”On siin kyl eroo.”

A3:”Mää oon nimittäin viime aikoina, olen hirveesti miettiny näitä eettisii kysymyksii, et jos vaikka, eihän näis onneks joudu ottaa kantaa, must ois kauheeta, jos joutus (.) nimittäin tota, niist tulee monimutkasii sen jälkeen, kun nää keinohedelmöitykset on mahdollisia ja sit ku tulee kolmosraskaus ja äiti halua osasektiota tai ....Ne on niin uskomattomia ne kuviot ja sit täsä tulee semmosten kysymysten äärelle, että et kyl mun

mielest ihminen, ei se voi Jumala olla, ei se voi niinku ottaa sitä moraalista kantaa niinku kaikkien ihmisten puolesta ja päättää, et mikä on oikein ja väärin...

Puheenvuorossa lesbovanhemmuus vertautuu keskustelun kontekstin vuoksi keinohedelmöityksen kaltaisiin "moraalisiin ongelmiin". Puheenvuorossa konstruoiu implisiittisenä, että on olemassa luonnollinen järjestys ja jos sitä muutetaan siitä seuraa moraalisia ongelmia ja myös toimijuuden ja vastuun ongelmia. Samoin kuin näytteessä 7 konstruoiu näytteessä 8 tila, joka on luonnollinen, joko Jumalan tai luonnon säätämä. Ja koska lesbovanhemmuus ei tähän luonnon säätämään järjestykseen kuulu sitä pitää kontrolloida samoin kuin keinohedelmöitystäkin. Butler on sanonut, että "luonto" on ideologinen rakenne, jonka funktio on ylläpitää "heteroseksuaalisen sopimuksen" poliittisia intressejä (Butler, 1990; Stålström, 1997). Butler dekonstruoi "luonnon" ideaksi, jota ylläpidetään sosiaalisen kontrollin tarpeisiin. Sama materiaallinen luonto voisi saada monia diskursiivisia "ilmenemismuotoja", tällöin on tarpeellista tarkastella diskursiivisten valintojen tuottamaa maailmaa. Seuraavassa merkitysrakennekaaviossa näyttäytyy tämän diskurssin rakentama todellisuus:

Kolme esiteltyä diskurssia muodostavat yhdessä lumoutuneen silmukan, joiden tekstit kietoutuvat yhteen ja vahvistavat kontekstimäärittelyjään ja merkitysrakenteen tuottamia merkityksiä. Leimallista näille kaikille diskursseille oli moraalisen argumentaation pohjaaminen "tosiasia-arvostelmiin", jollaiseksi "heteroseksuaalinen matriisi" erilaisilla argumentaatiotekniikoilla konstruoiu.

Oudon silmukan diskurssit

Oudon silmukan diskursseissa rakentuvat merkitykset muodostavat merkitysanomalian suhteessa lumoutuneen silmukan diskurssien hallitsevaan kontekstiin. On mielenkiintoista

havaita, että keskusteluun syntyvä outo silmukka rakentui horjuttamaan käsitystä lesbovanhemmuuden ongelmallisuudesta, mutta heteroseksuaalisen matriisin lumoutunut silmukka säilyi tällä oudolla maaperällä. Oudon silmukan diskursseista relatiivisuusdiskurssi käsitteli myös sukupuolikonstruktiota eli heteroseksuaalista matriisia luonnollisena ja pyrki purkamaan identifikaatioteorioiden totuutta, mutta tämä diskurssi ei ollut riittävän vahva koko keskustelun tasolla, jotta sukupuolelle annettu vahva essentiaalinen määrittely olisi purkautunut. Kolmessa seuraavassa diskurssissa, toisin kuin lumoutuneissa diskursseissa, puhujat ottavat huomioon itsensä sosiaalisen todellisuuden prosessoijina, ja mielikuva absoluuttisesta faktuaalisesta todellisuudesta purkautuu.

Samanlaisuusdiskurssi

Samanlaisuusdiskurssissa puhujan positioksi rakentuu *ihmissuhdetyöntekijän positio* ja/tai argumentit sijoittuvat “työympäristöön”. Puhe tässä diskurssissa on yleensä ensimmäisessä persoonassa. Moraalinen argumentaatio painottuu tässä diskurssissa ratkaisemaan toiminnan ongelmia. Samanlaisuuspuheessa lesbovanhemmuutta verrataan heteroyksinhuoltajuuteen sekä lesboparisuhdetta heteroparisuhteeseen. Samanlaisuuspuheessa konstruoituu merkitysanomaliala suhteessa patologisen diskurssin tuottamaan kontekstimäärittelyyn ja merkitykseen. Esimerkiksi yksinhuoltajuutta ja lesbovanhemmuutta statukseltaan samankaltaisina tarkasteltaessa ei ole legitiimiä tarkastella lesbovanhemmuutta moraalisesti kyseenalaisena oikeutena.

Näyte 9: “Minkätakia heteroyksinhuoltajuus ois yhtään sen hyväksyttävämpää?”

A1: Mut sit taas toisaalta ku aatellaan et niinku, että, ehkä niinku enemmän sellasta niinku jotenki (1) negatiivista asennetta, on sitten niitä naisia, jotka on niinku lesboäitejä, ku sitte esimerkiks että on ollu niinku heteronaisiaki, jotka ei halua niinku parisuhdetta, mut halua sen lapsen ja ne sit hankkii sen. Niin se on jollain tavalla niinku jännää, että minkätakii se sit ois yhtään sen hyväksyttävämpää.

A3: Eihän se ookkaan.

A2: Ei

A1: Ei taikka siis mä meinaan et niinku yleinen asenne niinku

A2: Yleinen asenne voi olla hyväksyvämpi

A3: Nii-in, voi olla

A2: Et ku mieltii, kuinka niinku nykysin jo niinku, et jokaisella koululuokalla on silleen, et on yksinhuoltajaperheistä lapsia ja näin, et se ei oo enää mikään niinku kummallisuus.

A2:den puheenvuoro pohtii kvasiloogista strategiaa hyväksikäyttäen heteroyksinhuoltajuuden ja lesbovanhemmuuden suhdetta toisiinsa. A2:den puheenvuorossa näyttäytyy kummallisena se, miksi lesbovanhemmuus on ongelma, jos heteroyksinhuoltajuus ei ole. Keskusteluun tässä puheenvuorossa rakentuva hankaus saa A1:n puheenvuorossa ilmauksen ”jollain tavalla niinku jännää”. A1 on konstruoinut lausuman joka tuottaa keskusteluun uuden näkökulman, joka koko keskustelun tasolla tuottaakin ”jänniä” merkityksiä ja ristiriitoja. Tässä puheenvuorossa on hylätty patologiadiskurssin konstruktio lesbouden patologisuudesta. Keskeiseksi ongelmaksi muodostuu puheenvuorossa miehen puuttuminen perheestä, ei lesbojen psyykkinen status. A1 konstruoi heteroyksinhuoltajuutta ja lesbovanhemmuutta samankaltaisina, koska näistä perheistä puuttuu mies. Koska lesbous ei konstruoidu psyykkiseltä statukseltaan erilaisena, kuten patologiadiskursissa, on A2:n mielestä ”jännää minkätäkii se (heteroyksinhuoltajuus) sit ois yhtään sen hyväksyttävämpää”. A3 ja A2 vastaavat, että heteroyksinhuoltajuus ei ole yhtään sen hyväksyttävämpää kuin lesbovanhemmuus. A1 sen sijaan sanoo, että yleinen asenne ehkä hyväksyy yksinhuoltajuuden paremmin. A1 päättyy viimeisessä puheenvuorossaan konstruoimaan asenteita muuttuvina ja tällöin lesbovanhemmuus näyttäytyy analogisena tällä hetkellä hyväksytyyn heteroyksinhuoltajuuden kanssa.

Tässä diskurssissa heteroparisuhteen ja lesboparisuhteen vertaaminen tuottaa eri lopputuloksen kuin vertailun tekeminen kehityopsykologisessa diskurssissa. Merkitys muuttuu kun yksikin merkitysrakenteen osista muuttuu, tässä merkityksen muutos johtuu kontekstin muuttumisesta. *Outo silmukka muodostuu, kun lausuma ”minkätäkii se (heteroyksinhuoltajuus) sit ois yhtään sen hyväksyttävämpää” ei mahdukaan keskustelussa aikaisemmin toimineen kontekstin ”lesbous on seuraus identifikaatiohäiriöstä” alle. Lausuman implikaatiivinen voima tulee niin vahvaksi, että kontekstihierarkia muuttuu ja lausumasta tulee konteksti (Wahlström, 1992). Lausumasta lähtevä implikaatiivinen voima*

vaatii nyt lesbovanhemmuuden merkitysten uudelleen määrittelyä joksikin muuksi kuin yhteiskunnallisesti kyseenalaiseksi oikeudeksi. ”Minkätäkii heteroyksinhuoltajuus ois yhtään sen hyväksyttävämpää” kumoaa ja kyseenalaistaa aikaisemmin keskustelua hallinneen idean lesbouden patologisesta taustasta sekä idean siitä että eläminen yhden sukupuolen perheessä johtaa kehityksellisen problematiikan muuttumiseen. Kysymällä ”minkätäkii heteroyksinhuoltajuus ois yhtään sen hyväksyttävämpää” A1 ei enää allekirjoita lesbouden patologisuutta eikä lesbovanhemmuutta lapsen kehitystä vaarantavana. Näillä perusteilla oli aikaisemmin legitimoitu lesbovanhemmuuden kieltö. A1:n kysymys kyseenalaistaa samalla siis myös samaistumisprosessia kehityksellisenä universaalina.

Lesbous hyväksytään tässä diskursissa, koska se tuotetaan samankaltaisena normin, heterouden kanssa. Esimerkissä lesbous ja heteroseksuaalisuus kerrotaan lähes analogisina eli kontekstiksi rakentuu lesbouden ja heterouden samanlaisuus psyykkiseltä statukseltaan. Patologiadiskurssin merkitysrakenteessa taas lesbouden psykologinen status oli matalampi verrattuna heteroseksuaalisuuteen ja lesbovanhemmuus siksi moraalisesti väärin. Makrotasolla ideologisesti tarkasteltuna tämä diskurssi pyrkii humanistisuudestaan huolimatta säilyttämään status quota ja rakentaa hyväksymisen riippumaan kulttuurin normistoon sopeutumisesta. Näin tapahtui myös toisaalla esimerkiksi puheenvuorossa, jossa lasten hyvinvoinnin tutkituissa lesboperheissä argumentoitiin johtuvan näiden lesbojen naisellisuudesta, A3: ”et näillä lesboilla oli niinku aika **vahvan** naisellinen identiteetti”. Diskurssin lausumat eivät siis omanneet riittävästi implikaatiivista voimaa muuttaakseen myös kontekstia heteroseksuaalisen matriisin luonnollisuudesta.

Esimerkissä 10 argumentoidaan kvasiloogisen tekniikan avulla. Puheenvuorossa verrataan ensin abortin ja keinohedelmöityksen sallimista sekä niiden suhteen tehtyjen erilaisten ratkaisujen seurauksia toisiinsa.

Näyte 10: ”Kiertoteistä pitkäkantoisia seurauksia”

A1: Se on ihan sama asia, kun jonkun, joissain maissa kierretään abortti, niin niitku joka tapaukses tehään, et onks ne sitten tavallaan niinku, jos aatellaan, niin jää esimerkiks jonku niinku terveydenhuollon, et kuinka paljon tehään niinku laittomasti abortteja, ihmisiä kuolee ja siihen näin, niin vähän niinku tässäki, et jääkö sitte niinku esimerkiks

ku, et kiertoteitä pitkin hankkiutuu raskaaks, niin jääkö sitte esimerkiks niitten terveydenpalveluiden ulkopuolelle tai jotain, et siin voi olla sit niinku aika pitkäkantasia niinku seurauksia sit siitäki, et se on kielletty. Et jos niinku sitäki kantaa ajattelee, että et ehkä jos mieltii sen lapsen oikeuksia, niin vois ajatella, et se ei voi valita sitä, et pitäiskö saada oma isä ja äiti aina jokases perheessä tai, koska se ei oo missään nimessä kuitenkaan, se ei oo niinku heteropareillakaan aina niin.

Puheenvuorossa A2 rinnastaa abortin ja keinohedelmöityksen sekä puheenvuoron lopussa heteroyksinhuoltajuuden ja lesboparit. Keinohedelmöityksen salliminen lesboille määrittyy tässä negaation kautta. Se pitäisi sallia, koska sitä ei pystytä estämäänkaan, ja jos sitä ei sallita siitä seuraa ongelmia samaan tapaan kuin abortin kieltämisestä.

Lapsen oikeutena, eli parhaana mahdollisena lapsuutena konstruoiutuu elämä perheessä, jossa on oma isä ja äiti. Tästä konstruktiosta huolimatta päädytään kannattamaan keinohedelmöitystä lesboille, koska heteroparien lapsillakaan ei normina konstruoi-tavaa tilannetta isästä ja äidistä aina ole.

Samanlaisuuspuheessa esiintyy myös ihmettelyä lesbovanhemmuuden kontrollointia kohtaan.

Näyte 11: “Tuskin kukaan halua leikillään”

A4: *Niin niinku heteroparien yhteenmeno ja lapsen saanti on niinku ihan rajatonta, et ei ne joudu käymään minkäänäköst myllyy läpi, niin miks sit epäiltäs niinku jotain ihmisiä, jotka sitte haluavat lapsen. Tuskin kukaan halua leikillään.”*

Näytteessä 11 päädytään kyseenalaistamaan lesbovanhemmuuden kontrollointia. Puhuja asettuu puheessaan heteroseksuaalisen ryhmän ulkopuolelle objektivoimalla heterot, “ne ei joudu käymään minkäänäköst myllyy läpi”. Puheenvuorossa lesbous näyttäytyy samanlaisena ihmisyytenä kuin heterous ja tällöin lesbovanhemmuuden kontrollointi tuntuu turhalta epäilyltä.

Samanlaisuuspuheen outoa silmukkaa joka mahdollistaa merkityksen muutoksen voidaan havainnollistaa seuraavasti:

lesbous on seuraus identifikaatiohäiriöstä ja lesbovanhemmuus vaarantaa lapsen oikeanlaisen kehityksen

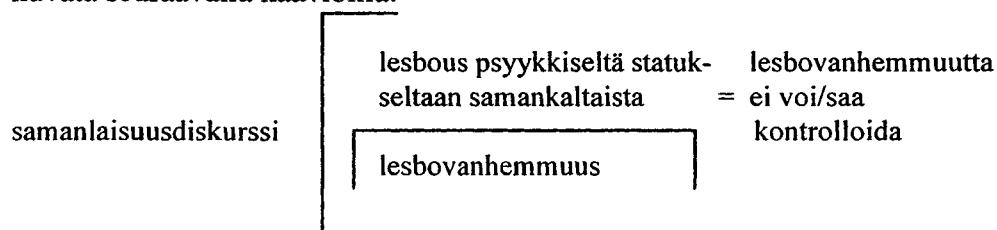
“minkätäkii se (heteroyksinhuoltajuus) ois yhtään sen hyväksyttäväm-pää (kuin lesbovanhemmuus)”

Oudon silmukan ratkaisu samanlaisuusdiskurssissa tapahtui ikään kuin vastaamalla esitettyyn kysymykseen:

lesbous ja heterous psyykkiseltä statukseltaan samankaltaisia

“minkätäkii se (heteroyksinhuoltajuus) ois yhtään sen hyväksyttäväm-pää”

Samanlaisuuspuheeseen oudon silmukan kautta rakentuvaa merkitystä voidaan kuvata seuraavalla kaavioilla:

Moraalista argumentaatiota tässä diskurssissa leimaa toiminnallisuuden ja lokaalisuuden korostaminen. Puheenvuorossa liikutaan konkreettisessa "maastossa" ja argumentaatiota ohjaa painottuminen toiminnan ongelmiin. Tämä puhetapa eroaa tavasta, jossa toiminnan ongelmat redusoidaan tiedon ja todennäköisyyden ongelmiin. Tällainen tietoa korostava puhetapa oli leimaava "lumoutuneissa" diskursseissa.

Mielenkiintoista kuitenkin on se, että kehityspsykologinen puhe seuraa keskustelussa samanlaisuuspuhetta. Heteroseksuaalisen matriisin omaava kontekstuaalinen voima estää keskustelussa mahdollisuuden nähdä lesbovanhemmuus positiivisena asiana. Näin tapahtuu edellisen näytteen 10 jälkeen. Keskustelu siirtyy keinohedelmöityksen saannin perusteisiin tällä hetkellä ja todetaan, ettei keinohedelmöityksen haluavia tutkita millään tavalla A3: "Jos sä sen haluat, niin sen saa". Tämä herättää keskustelijoissa ristiriitaa, joka purkautuu vitsailuna ja naureskeluna. Keskustelun jatko siirtää kehityspsykologisen puheen etualalle. A2 nostaa esiin homomiesten potentiaalisen mahdollisuuden adoptioon,

jos lainsäädäntöä muutetaan. Tämä argumentti "aktivoi" kehityspsykologisen diskurssin. Keskustelun jatko oli esillä näytteessä 1. Eli samanlaisuusdiskurssin tekstit muodostavat merkitysanomalian olemalla ristiriidassa suhteessa kontekstihierarkian "ylimpään" kontekstiin heteroseksuaalisen matriisin luonnollisuudesta eli samaistumisprosessista kehityksellisenä universaalina. Tämä merkitysanomalia ei purkaudu keskustelun kuluessa.

Relatiivisuusdiskurssi

Tässä diskurssissa ihminen konstruoituu sosiaalisena muuttuvan maailman jäsenenä. Relatiivisuusdiskurssissa puhujat *kyseenalaistavat omaa positiotaan auktoriteetteina* ja tuovat keskusteluun kysymyksen tietämisen rajoista. Toisaalta tässä diskurssissa esittäytyy jälleen puhetapa, jossa tiede esittäytyy esteet voittavana sankarina. Tässä sankari- ja edistystarinassa institutionaalinen "me" kulkee koko ajan parempaa maailmaa kohti.

Näyte 12: "Ei oo mitään absoluuttista oikeeta"

A3: Ja sit yks näkökulma tähän on viel se, että tota, et kuinka paljon me tiedetään siitä ihmisen kehityksestä ja identifikaatiosta, että meillähän on paljon näitä teorioita, jossa se ajatus on se, että se on hirveen oleellista, että äiti on se ensijainen niinku vanhempi ja ja läheinen siinä alussa ja kuinka tota isä on se taustavoima ja tällai on niinkun. Nyt nää teorat on muuttumas mun mielestä tai jotain semmost ihan selkeetä toisenlaist ajatteluun on nähtävissä, kun isät tulee vahvemmin rinnalle ja yhtä vahvoiks vanhemmiks ja silti niist lapsist tulee oikeestaan vieläki tasapainosempia ja selviävämpiä ja sosiaalisempia, että et mä tykkään et me joudutaan koko ajan niinku muuttamaan, ettei oo mitään semmosta absoluuttista oikeeta.

Puheenvuorossaan A3 kyseenalaistaa psykologisia teorioita ihmisen kehityksestä ja identifikaatiosta, jotka aikaisemmin keskustelussa ovat muodostaneet kontekstia, jossa lesbovanhemmuus on saanut merkityksensä: "Kuinka paljon me tiedetään siitä ihmisen kehityksestä ja identifikaatiosta, että meillähän on paljon näitä teorioita..." Hän kyseenalaistaa myös universaalien ajasta ja paikasta riippumattoman teorian mahdollisuutta ja

kertoo ihmisen historiallisena ja kontekstuaalisena olentona: "Nyt nää teorat on muuttumas...että mä tykkään et me joudutaan koko ajan niinku muuttamaan, ettei oo mitään semmosta absoluuttista oikeeta." Puheenvuoron kontekstiksi rakentuu tieto ja sen relatiivisuus ja näin ollen puheenvuorossa implisiittisesti kyseenalaistuvat myös kontekstit, jotka tuottavat lesbovanhemmuuden ongelmallisena. Lausumat, joissa kyseenalaistetaan identifikaatioteorioita eivät kuitenkaan omaa riittävästi implikaatiivista voimaa muuttaakseen keskustelua hallinneen heteroseksuaalisen matriisin kontekstin kokonaan, vaan puheenvuoro siirtyy korostamaan miesten, isien merkitystä lasten hyvinvoinnille: "..kun isät tulee rinnalle ja yhtä vahvoiks vanhemmiks ja silti niistä lapsist tulee oikeastaan vielä tasapainosempia ja selviävämpiä ja sosiaalisempia..".

Seuraavassa esimerkissä sosiaalisia käytäntöjä kuvataan muuttuvina ja tällä konstruktiolla historiasta konstruoidaan myös muutokset lesbovanhemmuuden suhteen mahdollisiksi.

Näyte 13: "Ei mikään uusi juttu, miehiä ei mailla eikä halmeilla"

A3: Ja itseasiassa, jos mennään historiassa taaksepäin, jos tohon Kaari Utrioon on uskomisen niin, (.) itseasias ihmiskunnan historiahan on täynnä yksinhuoltajaperheitä. Ei tää mikään uus ilmiö oo. Tässä vaan oli välillä semmonen (.) vaihe, jossa se ei oo niin yleistä, mut se on tosi yleistä ollu, *että miehiä ei oo mailla eikä halmeilla*.

Keskustelussa on aikaisemmin rakennettu analogia (hetero)yksinhuoltajuuden ja lesbovanhemmuuden välille. Näytteessä 13 yksinhuoltajuus rakentuu luonnolliseksi ja yleiseksi ilmiöksi, "tässä vaan oli välillä semmonen vaihe jossa se ei oo niin yleistä". Aikamuodon muutokset imperfektistä preesensiin, "oli semmonen vaihe" ja "jossa se ei oo", kertovat jotain epävarmuudesta sen suhteen mitä aikaa nyt eletään. Eletäänkö aikaa jolloin yksinhuoltajuus on harvinaista vai aikaa jolloin se on yleistä.

Moraalisen päättelyn kannalta tämä puheenvuoro rakentaa lesbovanhemmuuden hyväksyvää konstruktiota. Koska miehen läsnäolo perheessä tai puuttuminen perheestä on konstruoitu yksinhuoltajaperhettä ja kahden naisen perhettä leimaavaksi ominaisuudeksi, konstruoi tämä puheenvuoro lesbovanhemmuuden merkitykset muuttuviksi ja purkaa

essentiaalista määrittelyä lapsen parhaasta kehityksellisestä ympäristöstä.

Relatiivisuusdiskursissa korostuu ajatus tiedon ja sosiaalisten käytäntöjen suhteellisuudesta ja muuttumisesta ajan myötä. Relatiivisuusdiskurssissa psykologit pohtivat yhteiskunnallisen kontekstin vaikutusta lesbovanhemmuuden merkitykselle ja liikkuessaan tällä aikajanalla, jolla tieto absoluuttisena kyseenalaistuu, muuttuu myös lesbovanhemmuuden merkitys.

Relatiivisuuspuheessa näyttämön etualalle työntyy sosiaalisten käytäntöjen ratkaisut toiminnallisesta lähtökohdasta toisin kuin lumoutuneissa diskursseissa, joissa ratkaisuja moraalisiin kysymyksiin etsittiin tiedosta.

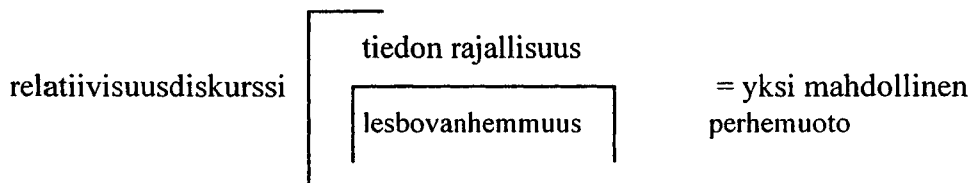
Relatiivisuuspuhepuhe muodosti ristiriitaisia merkityksiä suhteessa lumoutuneen silmukan diskursseihin. Relatiivisuuspuheessa rakentuvan oudon silmukan voi tiivistää seuraavaan kaavioon:

identifikaatioteorioiden totuus ja sitä seuraava lesbovanhemmuuden merkitys kehityksellisenä riskitekijänä
 lesbovanhemmuus yhtenä mahdollisena perhemuotona

Muodostunut outo silmukka johtaa kiepahtaa ympäri ja johtaa uuteen mielekkäseen konstruktion:

maailman pluralistisuus ja tiedon relatiivisuus
 lesbovanhemmuus yksi mahdollinen perhemuoto

Relatiivisuuspuheen merkitysrakenne voidaan esittää kaaviona seuraavalla tavalla:

Vastuudiskurssi

Tässä diskurssissa keskeiseksi muodostuu *oman position ja tätä kautta toimijuuden pohtiminen*. Puheenvuorojen teemana on tavalla tai toisella psykologien vastuu. Vastuudiskurssissa käytetään paljon epävarmuutta ilmaisevia sanontoja ja argumentointi on "päämäärätöntä", tämä johtuu siitä, että puhe on reflektiivistä, omaa positiota ja vastuuta

moraalisena toimijana pohtivaa. Tämä diskurssi on yritys ratkaista muodostunut ristiriita, joka herää relatiivisuus- ja samanlaisuuspuheen merkitysten kontrasteista samanlaisuus- ja relatiivisuusdiskurssien merkityksiin nähden. Lumoutuneen silmukan diskursseissa psykologit puhuivat eri positioista kuin outojen silmukoiden diskursseissa. Erilaiset positiot lähtivät liikkeelle erilaisista premisseistä ja tietokäsityksistä sekä tuottivat erilaista merkityksiä. Näiden merkitysten jäädessä ristiriitaisiksi psykologit ryhtyivät pohtimaan omaa toimijuuttaan ja positiotaan.

Lumoutuneiden diskurssien asiantuntijapositiot sekä outojen diskurssien terapia-työntekijäpositiot tuottivat erilaisia merkityksiä, siitä keskustelussa seuraa hämmennys, pitäisikö psykologina argumentoida ”praksikseen” vai teoriaan luottaen? A2:n puheenvuoro liittyy keskusteluun siitä onko homoseksuaalisuus biologisista faktoreista johtuvaa.

Näyte 14: “Ei praksiksessa oikeen osaa”

A2: Ei se kyllä mua häiritte, must se on siinä niinku se sen kunkin henkilö, joka on biseksuaali tai homoseksuaali, jos se on ite sitä mieltä, et se on biologinen hänen valintansa, voi olla, niin must se on sitte se lopullinen ratkasu sille, sen tieteellisen ajattelun jälki tai neuvottelu tai ei se niinku praksiksessa oikeen osaa...

Näytteen 14 puheessa konstruoidaan pragmaattista ratkaisua kysymykseen mistä homoseksuaalisuus johtuu, se konstruoidaan johtuvaksi juuri siitä mistä sen kerrotaan johtuvan. Tässä puheenvuorossa rakentuu mielenkiintoinen kontrasti A2:n luonnollisuus/luonnottomuus diskurssin puheenvuoroon. Lause, "biseksuaali tai homoseksuaali, jos se on ite sitä mieltä, et se on biologinen hänen valintansa, voi olla...", konstruoi myös "biologisen" kielelliseksi ja tätä kautta valinnaksi. Kun taas luonnollisuus/luonnottomuus diskursissa biologinen oli välttämätöntä ja siihen ei liittynyt valintaa. Eri positioista A2 argumentoi eri tavalla ja päättyy myös eri merkitykseen. A2:n puheenvuorossa kulminoituu eräs modernin ja postmodernin kiistoista: tieteellisen ja käytännöllisen sekä universaalien ja lokaalisen välinen hankaus (Polkinghorne, 1992; Toulmin, 1990). A2 päättyy ”praksiksessa” kunnioittamaan toisen konstruktioita itsestään ja todellisuudestaan. A2:n puheenvuorossa esiintyy ”hankaus” kahden position, asiantuntijan- ja terapiatyöntekijän position

välillä. Näiden kahden position moraalinen argumentaatio perustuu erilaisille premiseille. "Asiantuntija" perustaa moraalisensa tietoon ja "terapiatyöntekijä" ymmärtävään, toiminnallisuuteen perustuvaan lähtökohtaan. A2 sanoo puheenvuorossaan "ei sitä praksiksessa oikeen osaa", tämä juuri ilmentää hankausta, pitäisikö praksiksessa osata toimia "tiedon" pohjalta? Miksei keskustelussa herää kysymystä siitä, pitäisikö tieteessä tai asiantuntijan positiossa "osata" pohjata argumentaatio toiminnallisuuteen ja ymmärtämiseen?

Näytteessä 14 esiintyy reflektiota keskustelun suhteen. Puheenvuorossa arvioidaan omaa puhetta asenteelliseksi ja kiinnittyneeksi vallitseviin arvoihin. Puheenvuoro konstruoi lesbovanhemmuuden sekä lesboparisuhteen statuksen muutokset mahdollisiksi.

Näyte 14: "Oikeudet vuoteen 2010 mennessä"

A1: Joo-o nii nii, tässä huomataan, et me ollaan kans jokainen, kaikki neljä omien asenteiden kans täs niinku mukana, siis sillä lailla, et kyl se tuntuu, et se on niinku ehkä muuttunu siihen suuntaan, että se rekisteröinti niinku vois olla nyt ehkä tämmönen ennen 2000 vuotta niinku silleen aika monien suomalaistenkin hyväksyttävissä, mut ehkä ollaan viel 10, 20 vuotta eteenpäin siinä, et ihmiset hyväksyis paremmin esimerkiksi sen, että niillä ois oikeus adoptioon tai siihen keinohedelmöitykseen tai.

Näytteessä 14 hankaus pyritään ratkaisemaan omaa toimijuutta "haalistamalla". Asenteet konstruoidaan muuttuviksi. Oma positio suhteessa asenteisiin on "sisäpuolisen" positio, "kaikki neljä ovat omien asenteiden kans täs mukana". Positio muutokseen on "ulkopuolisen" positio, "et kyl se tuntuu, et se on niinku ehkä muuttunu siihen suuntaan, et se rekisteröinti vois olla nyt ehkä tämmönen ennen 2000 vuotta..." Asenteet näyttäytyvät itsestään muuttuvina ja puhuja asenteiden mukana muuttuvana, ei päinvastoin. Näytteessä 15 pohditaan edelleen omaa osuutta muutoksiin.

Näyte 15: "Ei asiantuntijat voi mennä kulttuuria edellä"

A2: ...mut kyllähän se, ei sitä asiantuntijakaan voi mennä sitä yhteiskuntaa, sitä kulttuuria edellä.

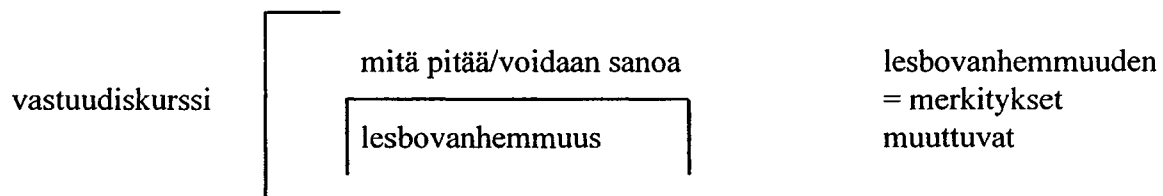
A3: Nii ja asiantuntijat, eikä asiantuntijoita kyllä kuulla ku tehdään lakeja, siis loppujen lopuksi.

A1: Niin.

A2: Nii kuin paljon loppujen lopuks?

Näytteessä 15 käydään keskustelua psykologien mahdollisuudesta vaikuttaa yhteiskunnassa. Puheenvuoroissa ilmenee ristiriitaisten merkitysten tuottama hankaus. Lumoutuneissa diskursseissa moraalipäätelmiä tehtiin *kuvailevien lauseiden perusteella*, niin sanotuun *universaaliin moraaliiin ja moderniin epistemologiaan* nojaten. Oudoissa diskursseissa moraalisia päätelmiä konstruointiin taas enemmän *toiminnallisesti ja lokaalisti*. Psykologien jäädessä puristuksiin näiden kahden erilaisen tavan väliin muodostuu "toimijuuden" ongelma, etenkin suhteessa yhteiskuntaan. Herää kysymys sopeutumisesta yhteiskuntaan, "ei sitä asiantuntijakaan voi mennä sitä yhteiskuntaa, sitä kulttuuria edellä". Yhteiskunnalliset ratkaisut tuntuvat vaativan "abstraktiin formalismiin" (Nicholson, 1993) tukeutuvaa moraalialia, jota konstruointiin lumoutuneissa diskursseissa. Toisaalta taas keskustelu on liikkunut praktisempaan, toiminnallisempaan ja lokaalimpaan suuntaan eikä tämänkaltaista puhetta nähdä yhteiskunnallisena. Vastuudiskursissa tuntuukin jäävän ilmaan kysymykset: mitä meidän psykologeina tulee tehdä, luottaa teoriaan vai käytäntöön, voimmeko vaikuttaa yhteiskuntaan ja mihin argumentteihin meidän tulisi vaikutusyrityksemme perustaa?

Vastuudiskurssin merkitysrakenne rakentuu seuraavanlaisena:

Vastuudiskurssiin tiivistyi keskeinen merkitysanomalia, kun lausumat maailmasta pluraalisena ja tiedosta relatiivisena sekä lesboudesta ja heteroudesta psyykkiseltä statukseltaan samankaltaisina, asettuivat heteroseksuaalisen matriisin allekirjoittavaan kontekstiin. Koska merkitysanomalia ei ratkennut, alkoivat psykologit reflektoida itseään suhteessa merkityksenmuodostumisprosessiin. Vastuudiskurssia voisi kutsua myös

eräänlaiseksi “metakeskusteluksi” (Wahlström, 1992), jossa neuvotellaan eri positioiden tuottamista merkityksenannoista ja niiden potentiaalisista vaikutuksista. Tämän neuvottelun tuloksena lesbovanhemmuuden merkitykset näyttäytyvät muuttuvina, mutta oma positio muutoksen agenttina näyttäytyy epäselvänä. Tämä johtuu merkitysanomalian kiinnittymisestä erilaisiin positiioihin, lumoutuneet diskurssit olivat kiinnittyneet tiedenedustajan positioon ja oudot diskurssit puhuttiin ihmissuhdetyöntekijän positioista. Tämä johti jännittyneeseen ja epävakaiseen outoon silmukkaan, joka saattaisi keskustelun jatkuessa vaatia merkityksen muutosta, jossa heteroseksuaalinen matriisi luonnollisena kyseenalaistuisi.

Vastuudiskurssin outo silmukka:

heteroseksuaalinen matriisi luonnollisena

“jos se on ite sitä mieltä, et se on biologinen hänen valintansa, voi olla, niin must se on lopullinen ratkasu sille”
 “tässä huomataan, et me ollaan kans jokainen, kaikki neljä omien asenteiden kans täs niinku mukana”
 “ei sitä asiantuntijatkaan voi mennä sitä yhteiskuntaa sitä kulttuuria edellä”

Oudon silmukan seurauksena on hedelmällinen epävakaus, kun lumoutuneissa diskursseissa faktuaalistetun kontekstin, heteroseksuaalisen matriisin alle asetuu lausumia, joiden sisältönä on tavalla tai toisella näkemys itsestä muuttuvan tiedon tuottajana, konstruoijana. Tässä diskurssissa lausumien implikaatiivinen voima ei kuitenkaan ole riittävän voimakas murtaakseen heteroseksuaalisen matriisin ja diskurssiin jääkin outo, “kiikkuva” tunnelma.

TULOSTEN TARKASTELUA

Analysoimalla psykologien ryhmäkeskustelua pystyin tarkentamaan katseen siihen minkälaisien argumentatiivisten ja retoristen keinojen avulla psykologisessa puheessa konstruoidaan lesbovanhemmuutta. Keskusteluun keskittyminen mahdollisti myös argumenttien sisällöllisten perusteiden tutkimisen niiden seurauksia arvioimalla. Keskustelua tarkastelemalla oli myös mahdollista tavoittaa tuotettujen merkitysten kirjo sekä analysoida merkitysten säilymisen ja muuttumisen “syitä”.

Lumoutuneiksi diskursseiksi nimeämissäni puheentavoissa psykologit puhuivat asiantuntijoina. Asiantuntijan positiosta psykologit argumentoivat tässä keskustelussa tavalla, joka on Rortyn (1991) mukaan representationalistinen, ns. modernin tieteen puhetapa: "Representationalisteille totuus ja jonkin asian kuvaaminen ovat vastavuoroisia termejä: nonlingvistinen asia, joka tekee S:n todeksi kuvataan S:llä" (Rorty, 1991,4: "For representationalists, "making true" and "representing" are reciprocal relations: the nonlinguistic item which makes S true is the one represented by S"). Lumoutuneissa diskursseissa psykologit tekivät "havaintoja" sukupuolesta ja laajensivat faktuaalistamansa sukupuolen kontekstiksi, jonka mukaan oli mahdollista rakentaa myös moraalisia lauseita. Sukupuolesta, joka keskustelussa rakentui Butlerin käsittein halun, roolin ja ruumiin kolmiyhetydestä, tuli keskustelun moraalipäätelmien perusta. Sukupuolikonstruktio annettuna (Rorty, 1980) ja luonnollisena universalisoituna kontekstina toimi kehämäisenä premissinä, josta päädyttiin aina välttämättä siihen sisäänkirjoitettuun lopputulokseen. Kun lesbovanhemmuus sijoitettiin tähän kehämäiseen merkityssysteemiin, pakotti merkityssysteemi loppupäätelmäksi aina lesbovanhemmuuden ongelmallisuuden.

Oudoissa diskursseissa, joissa psykologit argumentoivat työntekijöinä rakentui, merkityksen muutoksen mahdollistavia outoja silmukoita. Työntekijän positiosta psykologit tuottivat puhetta, josta seurasi merkitysanomalioita sen asettuessa keskustelua hallinneisiin konteksteihin. Samanlaisuusdiskurssissa ja relatiivisuusdiskurssissa outoon silmukkaan muodostuva "jännite" oli riittävän suuri ja teksti kääntyi kontekstiksi vaikuttaen lesbovanhemmuuden tulkintaan. Samanlaisuusdiskurssin merkitykseksi rakentui, että lesbovanhemmuutta ei voi/saa kontrolloida ja relatiivisuusdiskurssi konstruoi lesbovanhemmuutta yhtenä mahdollisena perhemuotona.

Vastuudiskurssin voi sanoa toimineen eräänlaisena metakeskusteluna (Wahlström, 1992), jossa psykologit puhuvat itsestään lesbovanhemmuuden merkityksellistäjinä ja tiedon ja totuuden tuottajina. Tämänkaltainen metakeskustelu voi Wahlströmin (1992) mukaan johtaa merkitysanomalioiden ratkaisuun. Metakeskustelussa "itse" asetetaan agentiksi, joka omilla merkityksenannoillaan luo kyseessä olevan ilmiön ja siihen mahdollisesti liittyvät ristiriidat. Tämä puhetapa ei nojaa modernin tieteen metaforaan mielestä suurena peilinä (Rorty, 1980) vaan totuus kerrotaan omien käsitekehikkojen sisällä

konstruoitavana. Vastuudiskurssissa voikin sanoa tapahtuvan “hypyn” modernista tiedonkäsityksestä postmoderniin. Vastuudiskurssiin rakentuva outo silmukka ei kuitenkaan ratkea, vaan siinä lausutut tekstit jäävät kysymyksenkaltaisiksi ilman riittävän koherenttia uutta tarinaa psykologeista tiedon tuottajina ja yhteiskuntaan vaikuttavina agentteina.

Kuten jo aikaisemmin todettiin voi psykologien sanoa puhuneen tässä tutkitussa keskustelussa kahdesta positiosta, tiedettä edustavan asiantuntijan sekä ammattiauttajan positiosta. Näistä kahdesta positiosta konstruointiin lesbovanhemmuudelle hyvin erilaisia merkityksiä. Käsitteellistiin tätä moraalista päättelyä tuloksissa käsitteillä universaali ja lokaali. Universaaliin moraaliseen päättelyyn psykologit nojasivat tässä keskustelussa lumoutuneitten diskurssien päätelmissä. Niissä moraaliset päätelmät tehtiin abstraktioiden avulla ja päätelmät perusteltiin tieteen “löydöksiä” avulla. Psykologit nojautuivat useimmin lokaaliin moraalipäättelyyn puhuessaan työntekijöinä. Lokaalissa päättelyssä ei oletettu, että abstrahoidun kategorian avulla on mahdollista tehdä moraalisia päätelmiä, koska abstrahoitujen kategorioiden merkitykset todettiin muuttuviksi.

Paitsi universaalisesta ja lokaalista päättelystä, voidaan puhua myös julkisessa ja privaatisissa tapahtuvasta päättelystä. Nicholsonin (1993) mukaan modernin ajan länsimaisessa maailmassa tapahtui jako julkiseen ja privaattiin sekä yhteiskunnallisella että moraalisisella tasolla (Nicholson, 1993). Julkisen alueen universalistinen moraalipäättely on toiminut normatiivisena, ainoana perusteltuna moraalipäättelyn muotona näihin päiviin saakka lokaalin päättelyn sijoituessa privaattiin maailmaan (Blum, 1993). Psykologien keskustelussa aktivoitui tämä jako julkiseen ja privaattiin moraalipäättelyyn. Konstruoidessaan lesbovanhemmuutta yhteiskunnallisena kysymyksenä psykologit puhuivat asiantuntijoina universalistista ns. julkisen moraalin kieltä ja työntekijöinä he puhuivat “privaattia” lokaalia moraalipäättelyn kieltä. Tästä seurasi keskustelussa hämmennys, kun psykologit pohtivat vastuudiskurssissa suhdettaan tuottamaansa tietoon ja yhteiskuntaan. Psykologit lähestyivät metakeskustelulle ominaisella tavalla “laittomien perheitten” arvoitusta alkamalla kysymään minkälainen puhe, “asenne” tai tieto tuotti lesbovanhemmuuden tietynlaisena keskustelussa. Arvoituksen ratkaisun voi keskustelussa sanoa jääneen puolitiehen, koska keskustelussa universalistista julkisen alueen päättelytapa säilyi

legitiiminä, eikä perinteistä tieteen rationaliteettiä kyseenalaistettu. Keskusteluun jäi epävarma tunnelma siitä mitä pitää tai voidaan sanoa ja minkälaiseen tietoon argumentit pitää perustaa, luottaako praksikseen vai tieteelliseen ajatteluun.

Tutkimuksen toteutumisen arviointia

Luonnehdin johdannossa tämän tutkimuksen tavoitteeksi psykologian tiedostamisen moraalisen ja poliittisen sosiaalisia seurauksia tuottavana tieteenä, jotta sitä voitaisiin sellaisena myös kehittää. Asetetut tavoitteet vaativat muuta kuin kuvailevaa otetta aineistoon. Tässä tutkimuksessa argumentaation sekä semanttisten muutosten tarkastelu tarjosivat "otteen" aineiston analyysiin. Diskurssien identifiointi toimi analyysin lähtökohtana. Tarkastelin diskursseja laajoina keskustelun kulkua ohjaavina konteksteina, jotka ovat sosiaalisesti muokkautuneet. Perelmanin (1980) analyysi erilaisista argumentaatiostrategioista tarjosi käsitteistöä diskurssien sisäisen argumentaation "hajottamiseen" ja Wahlströmin (1992) konstruoima käsitelmä osoittautui hyväksi välineeksi keskustelussa tapahtuneiden merkitysten muutosten tarkastelussa sekä havainnollistamisessa.

Huolimatta käytetyistä käsitelmälleista keskustelua ja siinä tapahtuneita merkitysten muutoksia olisi voinut konstruoida myös muilla tavoilla. Mikään sosiaalitieteellinen tutkimus ei ole vapaa moraalisen ja poliittisen positiosta. Ymmärrän myös tämän tutkimuksen ideologisena, samoin kuin tutkimuksen kohteena olleen psykologian puheenkin. Tutkimuksen validiteetti ymmärretäänkin tästä poliittisen position tunnustamisen traditiosta eri tavalla kuin se perinteisesti esimerkiksi kvantitatiivisissa tutkimuksissa on ymmärretty. Merkittävintä tuloksien luotettavuutta tarkasteltaessa on tulosten uskottavuus. Uskottavuus merkitsee sitä, että tutkijan suorittama rekonstruktio keskustelijoiden konstruoimasta todellisuudesta on perusteltavissa (Lincoln ja Guba, 1985). Tämä on osoitettavissa riittäväillä näytteillä keskustelusta siten, että keskustelun konteksti tulee myös esille (Jokinen, Juhila, & Suoninen, 1993). Kvalen (1989) mukaan tällaisen tutkimuksen validiteettia on mahdollista lisätä myös keskusteluyhteisön avulla. Yhteisössä tulisi varmistaa, että konstruoidut tulkintatavat näyttäytyvät myös muille mahdollisina. Tällaisena keskusteluyhteisönä olen käyttänyt diskurssianalyysiin perehtyneitä opiskelijoita.

Yksi mahdollisuus olisi ollut käyttää tällaisena yhteisönä psykologeja, jotka osallistuivat keskusteluun. Tätä vaihtoehtoa en kuitenkaan käyttänyt. Perusteenani tämän vaihtoehdon hylkäämiselle käytin sitä, että en hae puhujien "todellista" tarkoitusta sanojen takaa. Tarkastelen keskustelua tekstinä, joka ei sitoudu puhujiin yksilöinä vaan kulttuurisena ryhmänä. March, Rosser & Harrè (1980) ovat huomauttaneet, että tutkijan tulkintojen hyväksyntä tai hylkäys tutkittavan ryhmän taholta ei sen enempää lisää kuin vähennäkään tutkimuksen validiteettiä. Tutkimuksen validiteetti perustuu keskustelun uskottavaan rekonstruktioon, eikä tutkittavan ryhmän viittaus esimerkiksi väärinymmärrettyihin motiiveihin veisi pohjaa tehdyiltä tulkinnoilta. Tällainen kritiikki toimisi tietynlaisena metakommentaationa ja toisi esimerkiksi tutkimusraporttiin lisättynä tutkimukseen uuden tason. Täytyy ottaa myös huomioon, että tämänkaltaista kommentointia voitaisiin jatkaa loputtomiin.

Tässä tutkimuksessa olisi ollut mahdollista suorittaa haastattelu osallistuvammalla otteella, jolloin myös haastattelijan puhe olisi ollut mielekästä ottaa osaksi tutkittavaa aineistoa. Tällöin haastattelijan puheenvuorot olisivat voineet olla muiden keskustelijoiden kuultavissa eksplisiittisesti, eikä mielipiteen "aavistelu" olisi johdatellut keskustelua. Toisaalta tämä olisi lisännyt tutkijan (sama kuin haastattelija) riippuvuutta omasta näkökulmastaan ja saattanut vaikeuttaa analyysiprosessia.

Tätä tutkimusta voidaan kritisoida myös "keinotekoisena" keskustelun käytöstä aineistona ja kysyä, eikö olisi ollut mielekkäämpää tutkia esimerkiksi terapiaistuntoja, jotta oltaisiin saavutettu todellista moraalista argumentaatiota? Tähän kritiikkiin voi vastata, että tällaisen psykologien ryhmäkeskustelun kautta on mahdollista saavuttaa psykologien kielenkäytön piirteitä nimenomaan kulttuurisena ryhmänä. Tällaisen kielenkäytön tavoittaminen taas on aivan yhtä "todellista" kuin ovat muihinkin sosiaalisiin ns. "luonnollisiin" käytäntöihin sitoutuneet kielenkäytön tavat. Toisaalta tämäntapainen terapiatutkimus olisi mielenkiintoinen jatkotutkimuksen tehtävä.

Psykologia julkisen ja privaatin päättelyn pauloissa

Psykologisen puheen moraaliset ja poliittiset seuraukset näyttäytyivät tässä tutkimuksessa hyvin erilaisina eri positioista puhuttuina. Mielenkiintoisella tavalla sukupuolen essentialisoimisen diskursiivisten käytäntöjen nähtiin tutkitussa keskustelussa vaikuttavan sekä lesbovanhemmuuden konstruktioon että niihin kahteen päättelymuotoon, joita psykologeilla esiintyi. Psykologien hankala positio sekä tieteen edustajina että ihmisten kohtaamisen ja auttamisen ammattilaisina tuotti radikaalisti erilaisia seurauksia lesbovanhemmuudelle rakentuville merkityksille muodostaen keskusteluun hämmentävän ristiriidan. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa tarpeelliselta pohtia tarkemmin niitä perusteita ja mahdollisia implikaatioita psykologialle moraalisenä tieteenä ja ammattikäytäntönä, joita psykologian "kaksoisluonne" aiheuttaa.

Representationalistinen tapa puhua moraalisia argumentteja esitettäessä on osoittautunut tutkitussa keskustelussakin tehokkaaksi tavaksi argumentoida. Tämä tapa, jossa tieto perustetaan havainnolle, kuvalle ja metaforalle jättää huomioimatta, että havainto perustuu kielen kykyyn muodostaa merkityksiä ja nämä merkitykset muodostuvat suhteessa historialliseen kielelliseen prosessiin. Havaittu ja sanoiksi puettu on osa historiallista virtaa, joka vahvistaa olemassaolevia hegemonisia rakenteita, koska se mitä havaitaan ja miten se merkityksellistetään on olemassa ei totuutena, vaan kielellisenä tapana. Esimerkiksi tapa puhua heteroseksuaaliseen matriisiin kasvamisesta ainoana normaalina ja luonnollisena kasvuna legitimoii diskriminoivia sosiaalisia käytäntöjä, kuten sukupuolten ja seksuaalisuuksien eriarvoisuutta.

Psykologit lähestyivät lesbovanhemmuutta myös "modernille" representationalismille vieraalla tavalla, kysymällä, minkälaiset käytännöt tuottavat erilaiset ilmiöt sellaisena kuin ne tunnemme? "Vastaukseksi" keskustelussa muodostuneeseen merkitysanomaliaan psykologien keskustelussa tarjoutuikin siis kysymys. Kysymys siitä mikä tuottaa seksuaalisuuden, äitiyden ja vanhemmuuden sekä sukupuolisuuden sellaisina kuin ne meille päivittäin näyttäytyvät? Tarkastelemalla kolmiyhteyden ruumis/halu/rooli tuottamista avautuu sukupuoleen toisenlainen näkökulma. Tämän näkökulman kautta kolme ensin esiteltyä "lumoutunutta" diskurssia näyttäytyvät ideologisina konstruktioina, joiden funktio on säilyttää ja ylläpitää sukupuolikonstruktioita ja sen tuottamia sosiaalisia

instituutioita, kuten heteroseksuaalista liittoa (ks. Butler, 1990). Fairclough (1993) ymmärtää ideologian konkreettisen maailman, sosiaalisten suhteiden sekä sosiaalisten identiteettien merkityksellistämisenä tai konstruomisena erilaisien diskursiivisten käytäntöjen kautta. Diskursiiviset käytännöt osallistuvat vallan tuottamiseen, uudelleen tuottamiseen ja muuntamiseen. Fairclough lisää sellaisten ideologioiden olevan voimakkaimpia, jotka ovat saavuttaneet naturalisoidun, luonnollisena kerrotun aseman. Sukupuolen heteroseksuaalisen matriisin kautta kerrottuna voidaan sanoa psykologien puheessa esiintyvän tällaisena ideologisena konstruktiona.

Yhtenä merkitysanomalian ratkaisuna näyttäytyy identifikaatioteorioiden hylkääminen moraalisen päättelyn lähtökohtana. Jos moraalinen päättely perustuu sille, että ihmiset jaetaan miehiksi ja naisiksi sekä "tiedolle" siitä miten oikeanlaiseksi mieheksi tai naiseksi tullaan, niin voidaanko tämän perusteella tehdä moraalisia johtopäätöksiä siitä miten tulisi toimia? Vattimon (1991) mukaan kaikki ajattelu, joka rakentuu "olemukseen" on ylläpitänyt ja mahdollistanut sortavia funktioita - näin kävi myös tutkitussa keskustelussa. Sukupuolikonstruktioon perustuvaa moraalipäätelyä voi näin ollen pitää kyseenalaisena. Kun sukupuoli tunnustetaan sosiaalisesti konstruktioksi ja tarkastellaan psykologien argumentaatiostakin löydettävää heteroseksuaalista matriisia (Butler, 1990) **yhtenä** elämisen vaihtoehtona, murtuu keskustelussa muodostunut lumous kaikilla tasoilla. Ajattelemalla, että halu/rooli/ruumis-kolmiyhteyden rakentumisessa on enemmän oikeita ratkaisuja kuin kaksi, vältetään keskustelussa heränneiltä ongelmilta. Ajattelemalla niin, muuntuu sekä jako luonnolliseen ja luonnottomaan että puhe sukupuolesta essentiaalisena ja on mahdollista havaita sukupuolen luonne historiallisesti rakentuneena sosiaalisena tekona (Nicholson, 1993; Pulkkinen, 1993).

Jos moraaliset ongelmat nähdään toiminnan eikä tietämisen ongelmina korostuu myös moraalien paikallisempi, lokaalisempi luonne. Moraaliset päätelmät ja lauseet eivät kohdistu abstrakteihin olioihin vaan tunteviin maailmassa eläviin ihmisiin, jotka ovat moraalisisissa positioissa toisiinsa. Psykologien puheessa lesboista tällaisina moraalisisina toimijoina päätyivät he ymmärtämään erilaisia perheitä. Sen sijaan universalistiseen sukupuolikonstruktioon nojaava kehitysteoria, joka abstrahoi ihmisen, johdatti psykologit puhumaan lesbovanhemmuudesta "pahana".

Kun argumentaatio on lokaalista ja kohtelee toista läsnäolevana ja "välittää"

(Blum, 1993) on argumenttien moraalinen lopputulos ymmärtävämpi. Tällöin näyttäytyy epätodennäköisempänä, että argumentaatio sisältää diskriminoivia funktioita, jotka Brown (1996) on määritellyt moraalisesti vääriksi myös silloin, kun ne toimivat institutionaalisella tasolla. Ihmissuhdetyöntekijän positiosta lesbo, josta moraalisia arvostelmia muodostetaan ei ole formaalisti abstrahoitu toinen vaan henkilö, jolla on elämä (ks. Nicholson, 1993). Tässä puhettavassa ei kätkeydytä tieteen objektiivisuuden viittaan, vaan puhe keskittyy käytännön tilanteiden ratkaisemiseen ja allekirjoittaa kaikkien mahdollisten ratkaisujen poliittisuuden ja arvosidonnaisuuden. Tiivistäen: oudot diskurssit hakevat ratkaisuja eivät "totuuksia". Tällainen toimintakeskeisen ja lokaalin lähestymistavan siirtäminen tai fuusioiminen tieteellisen ajattelun universalismin kanssa saattaisi johtaa moraalisesti hyväksyttävämpiin ratkaisuihin. Ehkä psykologian tieteenä pitäisi pohtia päättelynsä premissejä ja ottaa huomioon jo Jamesin 1800-luvun lopussa esittämä (Leahey, 1991) ehdotus siitä, että psykologian pitää pohjata teoriansa ennen niiden hyväksymistä etiikkaan ja yhteisöllisyyteen, eikä "objektiivisuuteen" perustuvaan "tietoon". Se, että jokainen sosiaalisesta maailmasta muotoilemamme lause on moraalinen lause, herättää kysymyksen siitä pitäisikö psykologian eksplikoida joitakin moraalisia prinssiippejä, joita se pyrkii toimiessaan noudattamaan.

Tieteellinen universalistinen tieto näyttää tuottavan ratkaisuja, joita "ei osaa käyttää praksiksessa", jolloin ollaan moraalisisessa suhteessa toiseen. Ja kun universalistista tietoa käytetään moraalisen argumentaation välineenä päädytään siirtämään ihmisiä marginaaliin. Jatkossa saattaisikin olla tarpeellista pohtia "privaatin" päättelyn sekä "julkisen" universalistisen etiikan yhdistämisen mahdollisuutta ja etsiä psykologialle moraalisempaa ja toimivampaa keskustelupohjaa uudenaiaisella päättelyn tavalla.

LÄHTEET

- Airaksinen, T. (1987) *Moraalifilosofia*. Juva: WSOY.
- Alasuutari, P. (1995) *Laadullinen tutkimus* (3. painos). Jyväskylä: Gummerus.
- Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middletown, D. & Radley, A. (1988) *Ideological dilemmas: A social psychology of everyday thinking*. London: Sage.
- Blum, L. (1993) Gilligan and Kohlberg: Implications for moral theory. In Labarrabee, M. (Eds.), *An ethic of care*, (pp.49-68). New York: Routledge.
- Brown, L. S. (1996) Ethical concerns with sexual minority patients. In Cabaj, R., Stein, T. (Eds.) *Textbook of homosexuality and mental health*, (pp. 897-917). Washington, DC., London: American Psychiatric Press.
- Butler, J. (1990) *Gender trouble*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1989) *Language and power*. Singapore: Longman.
- Foucault, M. (1972) *The archeology of knowledge & the discourse of language*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1992) *Madness and sivilization: A history of insanity in the age of reason* (4th. ed.). London: Routledge.
- Gergen, M. (1988) Narrative structures in social explanation. In Antaki, C. (Eds.) *Analyzing everyday explanation* (pp. 94-112). London: Sage.
- Hyvärinen, M. (1993) "Kenellä on valta Suomessa": Rauno Setälä ja stalinistisen diskursin valta. *Tiede & edistys* 1, 32-50.
- Hyvärinen, M. (1994) *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. (1993) *Valtasuhteiden analysoiminen*. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suonien, E. (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 75-108). Jyväskylä: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993) *Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet*. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 17-47) Jyväskylä: Vastapaino.
- Juhila, K. (1993) *Miten tarinasta tulee tosi: Faktuaalistamistamisstrategiat virannomaispu-*

- heessa. Teoksessa Jokinen, A.; Juhila, K.; Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset (s. 151-188). Tampere: Vastapaino.
- Kitzinger, C. (1989) Social construction of lesbianism. London: Sage.
- Kitzinger, C. (1991) Politizing psychology. *Feminism & Psychology* 1(1), 49-54.
- Kuusisto, R. (1996) Sodan retoriikasta: Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, K.; Summa, H. (toim.), *Pelkkää retoriikkaa* (s. 267-291). Tampere: Vastapaino.
- Kvale, S. (1992) Postmodern psychology: A contradiction in terms? In Kvale, S. (Eds.) *Psychology and postmodernism*, (pp. 31-57). London: Sage.
- Kvale, S., (1989) To validate is to question. In Kvale, S. (Eds.) *Issues of validity in qualitative research*, (pp. 73-92). Lund: Studentlitteratur.
- Leahey, T.H. (1991) *A history of modern psychology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- Lincoln, Y.S., Guba, E.G. (1985) *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: Sage.
- March, P., Rosser, E., & Harrè, R. (1980) *The rules of disorder* (2 nd. ed.). London: Routledge.
- Maynard, D.W. (1991) Interaction and asymmetry in clinical discourse. *American journal of sociology*, 97(2): 448-495.
- Nicholson, L. (1993) Women, morality and history. In Larrabee (Eds.) *An ethic of care*. (pp.87-101). New York: Routledge.
- Nousiainen, K. (1992) Oikeuden systeemi ja naisen arki. Teoksessa Turunen, R. (toim.) *Naisnäkökulmia oikeuteen* (s.15-47). Tampere: Gaudeamus.
- Pearce, W., Cronen, V. (1980) *Communication, action and meaning: The creation of social realities*. New York: Praeger.
- Perelman, C., Olbrechts-Tyheca, L. (1971) *The new rhetoric. A treatise of argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Perelman, C. (1982) *The realm of rhetoric*. Notre Dame, London: University of Notre Dame Press.
- Pardeck, J., Murphy, J., & Choi, J. (1994) Some implications of postmodernism for social work practice. *Social Work* 39 (4), 343-344.

- Polkinghorne, D. (1992) Postmodern epistemology of practise. In Kvale, S. (Eds.) *Psychology and postmodernism*, (pp.146-165). London: Sage.
- Potter & Wetherell (1992) *Mapping the language of racism*. New York: Harvester.
- Prilleltensky, I. (1994) Psychology and social ethics. *American Psychologist* 49 (11), 966-967.
- Pulkkinen, T. (1993) Sukupuolen geneaologiaa eli ristiinpukeutuminen ja postmoderni filosofia. Suomen filosofisen yhdistyksen vuosikirja: *Ajatus* 50,167-185.
- Putnam, H. (1988) *Reality and representation*. Cambridge: MIT Press.
- Rorty, R. (1980) *Philosophy and the mirror of nature*. Princetown: Princetown University Press.
- Rorty, R. (1991) *Objectivity, relativism and truth: Philosophical papers vol 1*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Silverman, D. (1997) *Discourses of counselling: HIV counselling as social interaction*. London: Sage.
- Shotter, J. (1993) *Cultural politics of everyday life: Social constructionism, rhetoric and knowing of the third kind*. Toronto, Buffalo: University of Toronto Press.
- Stålström, O. (1997) Homoseksuaalisuuden medikalisointi sosiaalisena ja historiallisena konstruktiona. Väitöskirja lääketieteen sosiologiassa. Kuopion yliopisto.
- Suoninen, E. (1992) *Perheen kuvakulmat: Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tutkimuksia sarja A, nro 24.
- Toulmin, S. (1990) *Cosmopolis: The hidden agenda of modernity*. University of Chigago Press.
- Wahlström, J. (1992) Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. Jyväskylä *Studies in Education, Psychology and Social Research*, 94.
- Vattimo, G. (1991) *Läpinäkyvä yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Wetherell, M., Potter, J. (1988) *Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires*. In Antaki, C. (Eds.) *Analysinsig everyday explanation* (pp.168-183). London: Sage.